

Om Lægen Christian Johann Berger.

Af

Jul. Petersen.

I.

En af de danske lægevidenskabelige Skikkelser i forrige Aarhundrede, der turde paaregne nogen almindeligere Interesse, er vistnok den Mand, hvis Navn staar over denne Afhandling. For det Første er han, navnlig efter Fremkomsten af Prof. Levys smukke og i special-videnskabelig Henseende indgaaende, men paa andre Punkter temmelig kortfattede Skildring i Programmet til Universitetets Reformationsfest 1856, berømt som en af de meget faa danske Læger, der strax efter Aarhundredets Midte kastede Glands over vor Lægevidenskab og indlagde sig store, rigtignok først sent vurderede Fortjenester. Dernæst har hans hele bevægede Livsførelse, hans skæbnesvangre Deltagelse i det Struensee'ske Drama maattet medføre, at hans Navn er bekjendt for alle, der have givet sig af med Fædrelandets Historie. Men paa den anden Side spillede han dog kun en Birolle i hint tragiske Drama, og Interessen har, som naturligt er, bestandig stærkt eller endog eksklusivt samlet sig om

Hovedpersonerne. I Skildringen af denne Episode bliver han derfor kun flygtigt omtalt og aldrig behandlet saaledes, at man finder nogen mere indgaaende Fremstilling af hans Forhold og Betydning ligesaa lidt som nogen fyldigere Karakteristik af hans hele Personlighed.

At denne ikke blot ved sin utvivlsomme Begavelse, men ogsaa i andre Henseender kunde have nogen Interesse, turde allerede fremgaa af den forskjellige Bedømmelse, der er bleven den til Del. Af medicinske Biografer fremhæves han stærkt som en „ærlig, uegennyttig Karakter“, „en elskværdig, ædel Personlighed“¹⁾, hvilke Betegnelser vel den levende Sympathi, hans haarde Medfart i Katastrofen 1772 maatte erhverve ham, tildels har dikteret, men de støttes dog positivt navnlig ved Vidnesbyrd fra hans Universitetskolleger i Kiel²⁾. Paa den anden Side fremstilles han af en vistnok paalidelig og kompetent Samtidig³⁾ paa en saadan Maade som Struensees „âme damnée“ (det altid villige og ikke skrupuløse Redskab) under dennes hele vilde Færd, at det maa vække Formodningen om en Karakter, der har været udstyret med andre Egenskaber end det ligefrem „Edle“, ligesom det forøvrigt ogsaa peger hen paa, at hans Rolle i det Struensee'ske Drama har været af noget større Betydning end den almindelig antagne. Det samme Indtryk af en stærkt sammensat, urolig og psykologisk interessant Personlighed giver den eneste tilstedeværende

¹⁾ Levy, *anf. St.* S. 26 og 28. V. Ingerslev, *Danmarks Læger og Lægevæsen II* S. 402 og 527.

²⁾ *Schriften der Universität zu Kiel*. 1860 S. 20. Schleswig-Holst. Provinzialberichte 1789 H. III. S. 273.

³⁾ *Wasserschlebens Optegnelser i det store kgl. Bibl.* (Ny kgl. Saml. 715 G fol.), benyttede af Molbech i hans „Til Christian VII's Historie“ i *Nyt hist. Tidsskrift IV*.

Gjengivelse af hans Træk, nemlig en Buste af ham i Kiels Universitetsbibliothek, hvoraf en Afstøbning findes her i Kjøbenhavn.

Efterfølgende Skildring vil søge at give en saavidt muligt udtømmende Karakteristik af hans personlige Færd og Virksomhed, navnlig saaledes som den fremtræder i hans Forhold til Videnskaben, til Universitetet og ganske særlig i Hofhvirvlen under Struensee, idet dog de allerede af Levy noksom fremdragne Momenter kun kort skulle berøres.

Berger er født i Wien (1724), men hans Forældre vare danske. „Danum se natum esse jure gloriatur“ understreger den patriotiske Universitetsrector Anchersen med aabenbar Glæde i Promotionsprogrammet ved hans Erhvervelse af den medicinske Doktorgrad. Hans Opdragelse maatte ved Forholdene blive ren tysk. Han var kun 4 Aar gammel, da hans Fader, Hovmester hos den danske Gesandt ved Wienerhoffet Berckentin, døde, og han sendtes med dennes Understøttelse til tyske Gymnasier, først til Presburg og derpaa til Berlin. I en Alder af 15 Aar og før Fuldendelsen af Gymnasialuddannelsen blev han, da han havde vist Tilbøielighed og Anlæg for Kirurgien, anbragt i Huset hos en af Lærerne ved Berlins Collegium medico-chirurgicum, Professor Neubauer. Den Undervisning i Lægevidenskab, han herefter nød ved dette Kollegium, blev dog ogsaa afbrudt paa Halvveien, idet han i 1741, vistnok tilskyndet af sin Velynder Berckentin, der samme Aar var bleven kaldt til Kjøbenhavn for at indtage Iver Rosenkrands's Plads i Conseillet, forlod Berlin og ligeledes drog til Kjøbenhavn. Fra dette Øieblik er Berger knyttet til den danske Lægevidenskab — hvorvel han foreløbig

heller ikke bragte sin kirurgiske Uddannelse til Afslutning ved Krügers nye kjøbenhavnske Læreanstalt, som han i de følgende Aar flittig frekventerede under særlig Støtte og Veiledning af Kirurgen Wohlert, der da virkede som Lærer derved. Efter 2 Aars Ophold i Kjøbenhavn søgte han igjen videre Uddannelse ved fremmede Skoler.

Dette kunde se ud som et Udtryk for urolig Ustadighed hos den 19 Aar gamle Yngling, men i Virkeligheden forholder det sig næppe saa, og nærmere beset har netop hans Færd et særdeles veloverveiet Præg. I og for sig var det ogsaa naturligt nok, at en kritisk-videnskabelig anlagt Begavelse, som den unge Berger aabenbart var, ikke følte sig tilfredsstillet ved en i hele sin Aand og Karakter saa lidet videnskabelig, saa mangelfuld Undervisningsinstitution som Simon Krügers anatomisk-kirurgiske Theater. Om end Berlins medico-kirurgiske Collegium heller ikke indtog nogen særdeles høi videnskabelig Rang, saa stod det dog i alsidigt Forhold til virkelig Lægevidenskab, havde videnskabelig dannede Læger til Lærere og var ved sin organiske Forbindelse med det nye Charité-Hospital i Stand til at byde sine Disciple en fyldig, praktisk-klinisk Uddannelse, og det ikke blot i kirurgisk, men ogsaa i medicinsk Retning. Det kjøbenhavnske Theater havde intet saadant at byde, og af dets Lærerkrafter mistede det netop under Bergers Studieophold her den eneste, som synes at have besiddet virkelig Begavelse, Simon Krügers egen Søn, der døde i en ung Alder.

Men det var sikkert noget andet og mere end almindelig videnskabelig Tørst og Utilfredshed, der igjen førte Berger udenlands; alt tyder paa, at det har været en særlig, en vel overveiet og bestemt Fremtidsplan. Naar

han ikke reiste til Paris, dengang alle fremadstræbende unge Kirurgers forjættede Sted, men direkte til Strassburg og blev her, saa var det en ganske speciel Uddannelse, han søgte. Det forholder sig nemlig ikke ganske saaledes, som Levy i sin Levnedsskildring af Berger paa Grundlag af nogle retoriske Vendinger i Promotionsprogrammet fremstiller det, at den medicinske Skole i Strassburg i det Hele var særlig berømt. Dette gjaldt egentlig kun om et ganske enkelt Fag, Fødselsvidenskaben, for hvilken en ny Æra netop var i Gjennembrud, frembaaren af en nøiagtigere Iagttagelse af Fødselens Forhold og af den uskadelige Fødselstangs Anvendelse. Chefen for Strassburgs i 1728 grundede Fødselsstiftelse, den berømte Fried, var vel ingen videnskabelig Banebryder, men han forstod at benytte de samtidige store engelske og franske Obstetrikeres Opdagelser, og som Lærer i Fødselsvidenskab stod han i en lang Aarrække som en uovertruffen Mester. Intetsteds var den praktiske Undervisning og Øvelse i Fødselshjælp organiseret saa gunstigt og liberalt for unge Læger og Studerende som i Strassburg. Der kan ikke være Tvivl om, at det netop var for at nyde godt af denne Undervisning, at Berger strax styrede sin Kurs derhen, og rimeligvis har det været paa hans Velynderes, hans kjøbenhavnske Læreres Raad.

Disse hans Lærere, Krüger og Wohlert, havde begge som Kirurger foretaget Studierejser under Fødselsvidenskabens Gjennembrudsperiode og havde saaledes haft Leilighed til paa nært Hold at vurdere dennes Betydning. Wohlert viste sig ogsaa senere som en dygtig Fødselshjælper. Faget var endnu ikke selvstændig afgrændset, men udgjorde baade i Frankrig, i England og Tyskland en Del af Kirurgien, og forsaavidt som mandlig Fødsels-

hjælp navnlig efter Fødselstangens Opfindelse begyndte at gjøre sig mere gjældende, var det nærmest Kirurger, der overtog dette vigtige og ansvarsfulde Hverv. I de større Byer i Frankrig vare ogsaa specielt uddannede Mænd ansatte som „Accoucheurs“, i Tyskland som „geschworene Hebammenmeister“ og havde i denne Egenskab at bistaa Jordemødrene. I Danmark havde imidlertid Kirurgiens rudimentære Udviklingstilstand medført, at den vigtige Forordning af 30. Novbr. 1714 om Jordemoder-væsenets Ordning havde betroet denne Sag til en Kommission, hvis ledende Mænd vare Medlemmerne af det medicinske Fakultet. Og det traf sig nu ogsaa saa heldigt, at Fakultetet i begge Professorer Buchwald, Fader og Søn, i en meget lang Aarrække besad Mænd, der med særlig Interesse havde lagt sig efter Fødselsvidenskaben; den ældre Buchwald var jo selv begyndt som Barberkirurg. Forordningen af 30. April 1736, som paa engang gav Kirurgien i de kongelige Lande en helt selvstændig Stilling, havde ikke inddraget Jordemoder-væsenet under sig; den nye suveræne Generaldirektør for Kirurgien, Simon Krüger, havde heller ikke lagt sig særlig efter Fødselshjælp.

Den gjældende Ordning, ifølge hvilken altsaa Fakultetets Jordemoderkommission fremdeles havde Ledelsen af hin vigtige Sag i sin Haand, lod imidlertid ligeoverfor den nye obstetriciske Udviklings Krav henad Aarhundredets Midte adskilligt tilbage at ønske. Den yngre Buchwald, der som Faderens Efterfølger i det medicinske Professorat (1739) havde overtaget Accouchementsvæsenets Ledelse, havde ganske vist paa sin Udenlandsreise i Tyverne særlig lagt sig efter dette Buchwaldernes Specialfag, men det var uheldigvis sket før Begyndelsen af den

nævnte nye Æra. At være Accouchementsvæsenets Chef var for ham væsentlig kun det traditionelle Hverv at undervise og kontrollere Jordemødre, men egentlig ikke selv at være professionel praktisk Autoritet i Fødsels-hjælp — dertil var en lærd Fakultetsprofessor efter gammeldags Opfattelse for fornem. Det var den ansete, men ganske ulærde privilegerede Operatør Schönheyder, der henimod Aarhundredets Midte udførte de allerfleste Kunstforløsninger i Kjøbenhavn. Saa meldte sig pludselig i 1740 en i Strassburg og Paris netop uddannet og paa Høiden af den nyeste obstetriciske Udvikling staaende Mand og androg om at blive udnævnt til „General-Accoucheur“¹⁾, idet han vilde have sit Specialfag stillet paa lignende selvstændig Maade, som Kirurgien med dens Generaldirektør var blevet det ved Forordningen af 30. April 1736. Det var en ung Kirurg Jens Bing, der vel ikke havde anden ydre Kvalifikation end umiddelbart forinden med „wohlmeritirtes Attestatum“ at have absolvert den anatomisk-kirurgiske Examen ved Theatret²⁾, men støttedes ved formaaende Protektion. Hans Farbroder var den ansete kjøbenhavnske Læge af samme Navn, der dels personlig, dels gennem sin intime Ven Professor Hans Gram havde udmærkede Forbindelser i Regjeringskredsene, i ethvert Tilfælde før Rosenkrands's Afskedigelse, og havde benyttet dem til ved Brodersønnens Tilbagekomst fra en lang Studiereise strax at skaffe ham særligt kongeligt Privilegium til frit at praktisere baade i Kirurgi og i Medicin.

¹⁾ Collegium medicum's Forhandlingsprotokol (i Sundhedskollegiets Arkiv).

²⁾ Theatrets Examensprotokol i det kirurgiske Akademies Arkiv.

Kancelliet stillede sig aabenbart velvilligt til den unge Bings Andragende, og det nye Collegium medicum, til hvis Betænkning Andragendet blev henvist, maatte efter en foreløbig Afvisning paany beskjæftige sig med det¹⁾. Det lykkedes vel Buchwald og Kollegiet at standse Sagen ved den Motivering, at den hidtidige Kommission fremdeles maatte anses for at være den heldigste Autoritet for Jordemodervæsenet, og at man forøvrigt i den af Kollegiet drøftede Medicinalforordning vilde foreslaa forskjellige Reforme paa dette Omraade. Enhver Plan om Jens Bings Ansættelse maatte ogsaa snart bortfalde ved hans tiltagende Drikfældighed²⁾, der efterhaanden slappede den begavede, men altid ustadige Mand. Selve Tanken om en efter udenlandsk Mønster etableret praktisk-obstetricisk Autoritet særlig for Kjøbenhavn var dog ikke dermed kvalt, ligesom ogsaa den kirurgiske Generaldirektør Simon Krüger under Kollegiets Drøftelse ses at have indtaget en Særstilling til Gunst for Planen. Under hans Kamp paa Liv og Død med Kollegiets lærde Medlemmer var det naturligt nok, at han ikke lod denne Chance til at skade Fakultetet og indskrænke dets Magtomraade ubenyttet.

Det ligger saaledes nær at antage, at Krüger og Wohlert, der i den unge Berger havde opdaget en særlig lovende Kraft, havde tilskyndet ham til at anvende sin Tid særlig til Uddannelse i dette Specialfag og at reise til Strassburg, for at han i Fremtiden kunde gjøre sig gjældende som obstetricisk Autoritet i Kjøbenhavn og i en saadan Position tillige afgive en velkommen Støtte

¹⁾ Collegium medicum's Forhandlingsprotokol.

²⁾ Kall'ske Samlinger i det kgl. Bibl. (4to. Nr. 518).

for de mod Fakultetet kæmpende Kirurger. Og han skuffede ikke sine kjøbenhavnske Læreres Forventninger hverken ved sit Studieophold i Udlandet eller efter sin Tilbagekomst. Under et næsten 3-aarigt Ophold i Strassburg (1743—46) dyrkede han Fødselsvidenskaben med saa megen Iver og Dygtighed, at han blev Frieds kjæreste Discipel og særlig betroede Assistent. Samtidig forsømte han heller ikke at uddanne sig i andre lægevidenskabelige Discipliner. Hjemkommen sluttede han sig fremdeles trofast til Amfilheatret og dets Lærere og viste ikke, saaledes som en samtidig fremadstræbende Kirurg (Heuermann), nogensomhelst fakultetsvenlig Tendens. Efter at have fungeret i nogen Tid som Reservekirurg ved Theatret og saaledes assisteret ved Undervisningen, underkastede han sig i December 1748 den anatomiske Prøve med lovende Resultat, og end mere glimrende absolverede han 2 Aar efter den kirurgiske Prøve. For at vise sine særlige Kvalifikationer og ligesom henlede Opmærksomheden paa sig som et Docentæmne begyndte han Prøven den første Dag med at holde „eine zierliche und wohlgerundete Vorrede von der Chirurgie“ ¹⁾ — en Optræden, som ellers laa de beskedne og ikke særdeles dannede kirurgiske Kandidater fjern.

Ved denne Examen havde han i Henhold til Reskriptet af 8. Mai 1741 gjort sig kvalificeret til enhver kirurgisk Ansættelse. I den Del af Kirurgien, som var hans egentlige Specialitet, aabnede der sig vel foreløbig ingen Udsigt til at gjøre Embedskarriere, og Spørgsmaalet om offentlig Ansættelse af en særlig Accoucheur havde siden Afvisningen af Jens Bings Andragende været

¹⁾ Theatrets Examens-Protokol.

stillet i Bero. Men en ny Morgenrøde for dette Fag, en Forjættelse om en ny Udvikling, oprandt dog netop samtidig med Bergers Fuldendelse af Examen, idet den filantropiske og virksomme Oplysningsbevægelse, som bares frem af den tyske Hofkreds, endnu samme Aar „for at forekomme Misgjerninger, som drager Guds Vrede og Straf over Lande og Riger“, fremkaldte et Reskript til Direktionen for de Fattiges Væsen i Danmark, ifølge hvilket et „frit Jordemoderhus“ skulde indrettes hos en Jordemoder i Kjøbenhavn til Bedste for hjælpeløse frugtsommelige Kvinder, altsaa dog en Begyndelse til en Fødselsstiftelse, den første og vigtigste Betingelse for videreført Udvikling af dette Specialfag.

Foreløbig sørgede Bergers trofaste Protektor Bercken-tin for at anbringe ham paa anden Maade. Den nybakte Greve havde med sine øvrige høie Stillinger ogsaa forenet Præsidiet i Kommissions-Direktionen for de Fattiges Væsen og arbejdede i denne Egenskab som en af Repræsentanterne for Oplysningsfremskridt paa Reformen i Fattigvæsenets Stiftelser. Navnlig tog Direktionen sig af den store og forholdsvis rige Stiftelse Vartov-Hospitalet, der var installeret i Tycho Brahes gamle Gaard. Hospitalet udvidedes i disse Aar gjentagne Gange¹⁾, og netop i 1750 vedtoges det at ansætte en særlig Kirurg derved. Denne Stilling fik da Berger til at begynde med, og det Bekjendtskabsforhold, han herved knyttede med Stiftelsens ansete Præst Povl Egede, fik senere i flere Retninger Betydning for ham — først og fremmest ved at skaffe ham en iøvrigt tidlig afdød Hustru, en Datter af Etatsraad, Høiesteretsassessor Thestrup og en Søster til

¹⁾ Junge, Kjøbenhavns Beskrivelse S. 76.

Egedes to sidste Hustruer. To Aar senere, da det københavnske Fattigvæsens Kirurg J. H. Voltelen avancerede til Divisionskirurg og derved fratraadte sin tidligere Stilling, fik Berger, utvivlsomt ved Berckentins Hjælp, ogsaa dette Embede, der søgtes af mange ældre baade Kirurger og Medici, derimellem Bergers ældre obstetriciske Konkurrent Jens Bing¹⁾).

Dette var dog kun beskedne Stillinger, passende for en ung Kirurg uden særlige Kvalifikationer og i Længden altfor ringe for en saa ærgjerrig ung Mand, som Berger snart viste sig at være. Ved at være Fattigvæsenets Kirurg fik han imidlertid en vis Forbindelse med det under Fattigvæsenet hørende Jordemoderhus i Gothersgade, og forsaavidt førte Stillingen ham nærmere ind paa hans egentlige Specialfag, hvilket han iøvrigt praktisk fik Leilighed til at dyrke i større Udstrækning som en bestandig mere benyttet og anset privat Fødsels-hjælper, der blandt Andet med stor Dygtighed forstod at bruge den nye uskadelige Fødselstang. Men snart aabnede der sig en videre Udsigt for ham. Den hastigt-virksomme Oplysningsfilantropi lagde i 1752 Grundstenen til et stort, virkeligt Syge-Hospital, det kongelige Frederiks Hospital, i den nye Frederiksstad. Det maatte kunne hamle op med Preusserkongens kort forinden fuldførte Charité-Hospital i Berlin og skulde derfor ogsaa som dette udstyres med en „salle d'accouchement“²⁾. Man synes at være skredet til Hospitalets Opførelse med en ikke ringe Ilfærdighed og uden megen Overveielse; baade den overordnede Leder, A. G. Moltke, og selve

¹⁾ Collegium medicum's Forhandlingsprotokol.

²⁾ Kommissionsprotokollen angaaende Hospitalets Indretning (i Hospitalets Arkiv).

Bygmesteren Eigtved havde i denne Periode saa mange store og pompøse Foretagender for, at der ikke kunde blive megen Tid tilovers til at beskæftige sig med et Hospital for stakkels fattige Syge. Først næsten 3 Aar efter Grundstensnedlæggelsen og efter at Thura havde overtaget den afdøde Eigtveds Hverv som Bygmester, blev der under Moltkes Forsæde nedsat en Kommission, der skulde tage Hospitalets Indretning under nærmere Overveielse, og i hvilken Sagkyndigheden var repræsenteret af de to Hoflæger, den af Bernstorff indkaldte tyske Livmedikus J. J. von Berger og Hofkirurg Wohlert, samt af Kirurgiens Generaldirektør Krüger. Landets høieste og selvskrevne medicinske Autoritet, Dekanen i Fakultetet og Collegium medicum, Buchwald, der dog tidligere havde søgt at virke for et saadant Hospitals Oprettelse til Undervisningsbrug¹⁾, blev derimod ikke Medlem; det nationale og væsentlig konservative Fakultet var da i Hoffets Unaade og udelukkedes fra Medvirkning i de foreliggende Reformopgavers Løsning.

Det ses af denne Kommissions Forhandlinger²⁾, at det kirurgiske Lægetilsyn ved Hospitalet efter Wohlerts Forslag oprindelig paatænkte at skulle deles mellem en Oberchirurg, som ikke skulde bo i Hospitalet, og hvis Hjælp særlig skulde anvendes ved større Operationer og og lignende vanskelige Tilfælde, og en ordentlig Kirurg, der skulde besørge de daglige Forretninger med Assistance af en Underkirurg. Til at være ordentlig Kirurg ses Berger allerede tidligt at være designeret, og Over-

1) Wandeler, Diss. inaug. de insigni emendatione medicæ praxeos in nosocomiiis invenienda. Præs. v. Buchwald. 1746. — Konsist. Kopibog 1754, S. 331.

2) Kommissions-Protokol angaaende Hospitalets Indretning.

kirurgposten har vistnok Wohlert som øvet og færdig Operatør ønsket selv at overtage; en Samvirken med Berger vilde sikkert være ham behagelig og kjær. Men den altid stridbare og endog ligeoverfor Hoffet ubøielige Generaldirektør var af en anden Mening end Hofkirurgen, han var, som Riegels siger, „ikke altid dennes Ven“¹⁾, og efter lange Forhandlinger vedtoges Krügers Forslag, der gik ud paa Ansættelse af en væsentlig selvstændig og operativ færdig Hospitalskirurg med Bolig i Hospitalet. De udstrakte Krav, der stilledes til en saadan, vilde Berger med sin kirurgiske Uddannelse vanskelig kunne tilfredsstille, og han vilde i Overkirurgstillingen sikkert have faaet en lige saa hovmestererende Medfart af den ikke blide Generaldirektør i dennes Egenskab af Hospitalets lægekyndige Tilsynsmand, som den af Hoffet protegerede Overmedikus Jensenius fik²⁾. Berger tog da ogsaa resolut det fornuftige Parti at trække sig tilbage, hvorved Krügers Protegé Spierling kunde ansættes uden nogen Vanskelighed.

Den rolige, veloverveiede og beregnede Besindighed, der karakteriserede Berger under hans fortsatte Fremadstræben, giver sig i denne Sag et tydeligt Vidnesbyrd. Han har nemlig med stor Ro kunnet resignere, idet han dengang allerede har havt god Udsigt til snart at faa en offentlig Ansættelse indenfor sit Specialfags Omraade. Spørgsmaalet om Oprettelse af en særlig Accoucheurpost i Kjøbenhavn var ikke dødt, og det oprindelige Projekt om en salle d'accouchement i Hospitalets Corps de logis var Kommissionen efterhaanden — vistnok som

¹⁾ Forsøg til Chirurgiens Historie S. 123.

²⁾ Direktionens Deliberationsprotokol og Kopibog.

Følge af Konferencer mellem Wohlert og Berger — bleven betænkt paa at udvide saaledes, at en af de af Thura tilbyggede store Hjørnepavilloner ud til Amaliegade helt skulde anvendes til en efter Omstændighederne stor Fødselsstiftelse, der ligesom i nogle udenlandske Byer kunde medføre Ansættelse af en professionel Accoucheur til Fyldestgjørelse af de ved Fødselsvidenskabens nyeste Udvikling opstaaede Krav.

Foreløbig fik Berger ved Hofkredsens og A. G. Moltkes Velvillie en Erstatning for sin Skuffelse paa anden Maade. Ved Kunstakademiets Udvidelse i Foraaret 1758 erholdt han den ny normerede Professorpost i Anatomi samtidig med, at Reverdil udnævntes til Professor i Geometri. Til denne betydelige Ophøielse, der ved Siden af en Gage af 200 Rdl. aarlig for kun én ugentlig Forelæsnings-time tillige skaffede ham som Akademiets „Officialis“ Rang med virkelig Kancelliraad¹⁾, var han sikkert ogsaa kvalificeret; ikke blot havde han gode anatomiske Kundskaber, men hans senere literære Optræden giver tydelige Vidnesbyrd om en Mand af fin Dannelse og Smag, ligesom han ogsaa senere som lægevidenskabelig Professor efter sine Disciples og andre Vidnesbyrd var en udmærket Docent.

Først ved denne Tid synes det ret at være gaaet op for Buchwald, at der fra denne af Hoffet kraftigt beskyttede, men hidtil i den ydre Optræden beskedne unge Mands Side truede et Uveir, der kunde sætte den indtil da urokkede Magtstilling i Accouchementsvæsenet

¹⁾ Thiele, Kunstakademiet og Heststatuen paa Amalienborg, Kbhvn. 1860, S. 113 (ved den sædvanlige Forveksling med Livmedikus von Berger betegnes Berger som daværende Livmedikus).

i Fare. Den nu aldrende Fakultetsdekan, der i mange Aar havde indskrænket sin Virken for Accouchementsvæsenet til de traditionelle Fredags-Lektioner for Jordemødre og de obligate Examinationer i Jordemoderkommissionen, samt til at lade sin Discipel, den begavede Tycho Holm, oversætte en noget mere tidssvarende fransk Jordemoderbog end den af ham selv tidligere besørgede, blev paa engang meget aktiv og virksom i den nye Tids Aand. I 1758 begyndte han at holde Forelæsninger over Fødselsvidenskab for de Studerende, og samme Efteraar optoges det tidligere skarpt afviste Spørgsmaal om Ansættelsen af en særlig professionel Accoucheur til Forhandling i Kollegiet, idet en af Buchwalds Disciple, en ældre medicinsk Student Langemach, der nogle Aar tidligere havde gjort sig bekjendt ved sammen med sin Ven Jensenius at oversætte den tyske stahliansk-pietistiske Læge Weisbachs populære Lægebog, meldte sig med et Andragende om „for et fixum salarium at beskikkes til Accoucheur heri Staden, naar han paa Reiser havde erhvervet sig Indsigt og Erfaring“¹⁾. Ligesom Buchwald nogle Aar tidligere, da en paatænkt Indkaldelse af en tysk Botaniker truede med at rokke hans Autoritetsstilling som Universitetets botaniske Lærer, søgte at forekomme en saadan ved at sende sin Discipel Tycho Holm til Uddannelse hos Linné i Upsala, saaledes søgte han nu ved at poussere en anden Discipel frem at hindre Bergers Ansættelse. Men, medens det lykkedes Buchwald at hindre om ikke den tyske Botanikers (Oeders) Indkaldelse, saa dog dennes Udnævnelse til Universitetsprofessor, saa var hans Strategi denne Gang frugtesløs.

¹⁾ Collegium medicum Forhandlingsprotokol.

I Mai 1759 udnævntes Berger vel ikke til „General-Accoucheur“, som Jens Bings nævnte tidligere Andragende pretentiøst gik ud paa, men dog til Stads-Accoucheur i Kjøbenhavn og samtidig til Assessor i Jordemoderkommissionen, i hvilken sidste Egenskab han strax kom i en Rangstrid med Buchwalds kjære og fuldtro Discipel, den daværende Stadsfysikus Wandeler, der mente at kunne gjøre Krav paa Fortrinnet. Berger viste sig her som den elskværdige og hensynsfulde Mand og cederede godvillig sin Kontrapart¹⁾, der strax efter, maaske netop ved Bergers Indflydelse ved Hoffet, udnævntes til Professor medicinæ designatus — hvorved hans Rang faktisk blev høiere end Bergers.

Ved denne Bergers Udnævnelse, ifølge hvilken „Jordemødrene skulde holde sig til ham“, var den første store Breche skudt i Accouchementsvæsenets hidtidige Ordning. Den rette, men for Buchwald farlige Mand var kommen paa den rette Plads, og inden kort Tid aabnede der sig for Berger Udsigt til en endnu langt mere fremskudt Plads og til en banebrydende videnskabelig Virksomhed. Faa Maaneder efter hans Udnævnelse til Stadsaccoucheur flyttedes den lille Fødselsanstalt i Gothersgade til den omtalte rummelige Pavillon i Frederiks Hospital, som havde Plads til omtrent 30 Fødende, men som dog foreløbig vedblev at være et Jordemoderhus af den gamle Art, alene sorterende under Fattigvæsenets Direktion og dennes Inspektør og uden Afhængighed af Stadsaccoucheuren.

Hidtil havde Berger kun været den praktiske ulærde Kirurg og ikke søgt at erhverve sig den medicinske

¹⁾ Collegium medicum's Forhandlingsprotokol.

Doctorgrad eller i det Hele at gjøre sig gjældende som Homo literatus. Angivelsen i Nyerups Lexikon og i Bibliotheca danica om, at han er den anonyme Oversætter af Butinis Skrift om Koppeindpodning (1753), er næppe paalidelig, i det Mindste er det ikke lykkedes mig ved nøiere Efterforskning at finde nogen positiv Bestyrkelse af denne Antagelse, der i og for sig kan se ret plausibel ud, da Berger ved denne Tid i den for Koppeinokulationen stemte tyske Hofkreds vistnok var den eneste lægekyndige, der var tilstrækkelig hjemme i Dansk til at kunne besørge en saadan Oversættelse. Imidlertid tyder alt snarest paa, at her ikke foreligger andet end en Forvexling med hans Samtidige, den faktiske Hovedleder af Inokulationsbevægelsen, den indkaldte tyske Livlæge von Berger, en Forvexling, der stadig mødes hos Historieskriverne — saaledes endog hos den samtidige Ch. D. Biehl¹⁾ —, og som ogsaa har været saa meget vanskeligere at undgaa, som C. J. Berger senere ligeledes blev kgl. Livlæge. Alle Udtalelser i den samtidige Literatur, som rigtignok oftest kun temmelig ubestemt hentyde til Oversætterens Person, passe bedre paa von Berger end paa Berger, og i „Lærde Tidender“ siges ovenikjøbet udtrykkeligt, at Bogen „skal være oversat af Livmedikus v. Berger“. At denne utvivlsomt paa dette Tidspunkt ikke har været saa meget hjemme i Dansk, at han har været i Stand til en saadan Oversættelse, svækker for saavidt denne Angivelse, men „Udgiver“ (som den anonyme kalder sig i Bogens Fortale) har han dog vistnok været, og om han igjen skulde have søgt

¹⁾ Hist. Tidsskr. 3. R., IV, S. 433.

Oversætterhjælp hos den til en saadan Syssel næppe særdeles oplagte C. J. Berger, maa staa hen¹⁾).

Bergers første sikre literære Publikation bliver saaledes hans medicinske Doctordisputats. Han var lidt efter lidt kommen til at fjerne sig meget fra den simple Kirurgtrup og indtage en fremskudt Plads i Samfundet, han var ved sin Forlovelse traadt i nær Forbindelse med de ansete Familier Thestrup og Egede, og allerede af saadanne Grunde kunde det være naturligt nok, at den ærgjerrige Mand kunde ønske at erholde Gradens fine Stempel. Men ogsaa et ideelt Motiv maatte for ham gjøre sig stærkt gjældende. Efter hele hans Opfattelse og Udviklingsgang, hans klare videnskabelige Syn maatte Kirurgiens organiske Sammensmeltning med Medicinen staa for ham som det Maal, der skulde sigtes paa, og som han saaledes ogsaa maatte ønske saavidt muligt at realisere for sit personlige Vedkommende. Hans Forbillede og Lærer Fried havde ogsaa legitimt erhvervet sig den medicinske Doctorgrad. Der var imidlertid for ham endnu en langt vægtigere Grund end alle andre til at erhverve Universitetets summos honores; i sin langsomme og forsigtige, men tillige energiske Stræben fremad var han nu kommen saa vidt, at hans Endemaal var klart fastslaaet: han vilde være Professor ved Universitetet i Fødselsvidenskab. Han skrev sin Inaugural-Dissertation „Tentamen medicum semeioticæ partus legitimi Sect. I: Perfectissimi enixus signa“ for at faa denne Plan realiseret, hvad der tydeligt nok skinner frem af Fortalen. Men var end den nærmeste Anledning til Disputatsens Fremkomst saaledes i ganske særlig Grad en rent ydre,

¹⁾ Bibl. for Læger, 7. R., 2. Bd., S. 276 og 370.

saa manglede Afhandlingen ikke indre videnskabeligt Værd. Tvertimod, den rager i saa Henseende høit op over alle andre medicinske Disputatser i hin Tidsperiode. Ved sin paa mønsterværdige Iagttagelser baserede og med Skarpsind og Genialitet kombinerede Lære om den naturmæssige Fødsels Forhold gav den det solide og og urokkelige Grundlag, hvorpaa den danske obstetriciske Skole derefter udviklede sig, og som stillede denne paa en høiere og mere fremskreden Plads end de fleste samtidige obstetriciske Skoler i Udlandet.

Det ligger udenfor denne paa et ikke-lægevidenskabeligt Tidsskrift beregnede Afhandlings Plan at give nogen mere indgaaende Fremstilling af Disputatsens videnskabelige Indhold, hvilken Opgave ogsaa er løst fra særlig kompetent Side i det nævnte Universitetsprogram af afdøde Prof. Levy, ligesom senere i et Skrift af en yngre talentfuld obstetricisk Forfatter¹⁾. Her skal jeg kun fremdrage nogle med hans Erhvervelse af Doctorgraden forbundne Momenter, der synes mig karakteristisk at belyse hans Personlighed og Udviklingsgang, hans Stilling og Forhold særlig til det medicinske Fakultet.

I den korte Levnedsskildring, han har ladet Rector Anchersen indføre i Promotionsprogrammet, giver han Fakultetet et tydeligt, om end indirekte udtrykt Mistillidsvotum. Efter at han med Taknemlighed har fremhævet, hvad han skylder sine Lærere i Udlandet og ved det anatomisk-kirurgiske Theater i Kjøbenhavn siger han: „privatis autem laboribus et tacitis meditationibus universam scientiam medicam diligenter excoluit suamque

¹⁾ E. Ingerslev, Fødselstangen, en obstetricisk Studie, Kbhvn. 1887, S. 56 ff.

fecit.“ Den egentlige Medicin, hvoraf han intet kunde høre ved Theatret, har han altsaa tilegnet sig uden nogen Veiledning af de medicinske Lærere ved Kjøbenhavns Universitet, Buchwald og Lodberg Friis skylder han intet og har heller ikke haft nogen af dem til Præceptor. Dette abnorme, halvt revolutionære Forhold for en medicinsk Doctorand faar en yderligere tilspidset Karakter derved, at han ikke forud har underkastet sig Immatrikulation, hvormed ogsaa normalt fulgte Valget af en privat Præceptor. Naar en Kirurg i denne Tidsperiode aspirerede til at blive medicinsk Doctor, ses han ellers altid at have valgt Buchwald til Præceptor; men Berger var ganske vist i de sidste Aar før sin Promotion saa vidt fremme i Samfundet og nød saa stor Anseelse og Autoritet, at Antagelsen af en privat Præceptor for ham vilde have været temmelig upassende. Hans Navn findes først i Matriklen ved hans Promotion den 29. Decbr. 1759, hvor der anføres: „Dissertatione publica de perfectissimi enixus signis habita Doctor medicinæ a Decano Facultatis gratiosæ more consueto renunciatus est D. Chr. Joh. Berger, regie pulchr. art. Academix Anatomix Professor, Collegii obstetricii socius et metropoleos hujus summa auctoritate constitutus obstetricans.“

Denne Oppositionsstilling til Fakultetet udtrykker baade hans meget deciderede Personlighed, der ikke generedes af Pietetshensyn, og hans lægevidenskabelige Standpunkt, saaledes som det ogsaa aabenbarer sig i Dissertationen. I den bestandig mere tilspidsede Kamp mellem den gamle lærde Medicin af et endnu halvt skolastisk Tilsnit og den nye Naturvidenskab med dens Tyngdepunkt i en af Autoritetstro uhildet Naturiagttagelse har han, i god Overensstemmelse med hele sin fra først

af ulærde kirurgiske Udviklingsgang, med sit skarpe Blik for den rene Naturforsknings Betydning og tillige med sit urolige, revolutionære Drag, som senere kommer stærkt nok til Syne, afgjort stillet sig under det nye Standpunkts Fane. Var end hans Antipode Buchwald paa ingen Maade blottet for intelligent Forstaaelse af det Nye, særlig hvad angik det afgjørende Hovedpunkt, som af Berger og andre netop betonedes, Medicinernes Uddannelse ved selve de Syges Senge, saa var han dog i hele sin tidligere Udvikling bleven saa meget paavirket af det Gamle, at han, der selv nu var gammel, stærkt maatte holde igjen ligeoverfor de unge Reformatorer. Og særlig gjaldt dette om det Specialfag, om hvis Reform Bergers Iver havde koncentreret sig; thi her kom Magtspørgsmaalet med i Betragtning. En Forandring af Status quo paa dette Omraade vilde nemlig rokke ved Buchwalds ledende Autoritetsstilling i Forhold til hele Jorde-modervæsenet.

Imidlertid turde det dog være, at Berger ikke saa dristigt havde tilkastet Fakultetet Handsken, hvis ikke Situationen havde været saaledes, at han kunde gjøre det uden Fare, ja at han styrkede sine Fremtidsudsigter ved at gjøre det. Spændingen mellem den tyske Regjering, der virkede for sine Oplysningsbestræbelser Fremme ved rask Indkaldelse af Fremmede, og det overveiende national-konservative Universitet var dengang stærkt fremtrædende, og særlig gjaldt dette om det medicinske Fakultet, der faktisk havde været sat ud af Spillet lige fra den bekjendte Episode i 1752, da det lykkedes Universitetet netop ved kraftig Anvendelse af sit gamle skolastisk lærde Disputations-Vaaben at reducere Bernstorffs indkaldte Protegé Oeder in absurdum og derved hindre den

unge, selvfølede, men i latinsk Fægtekunst temmelig uøvede Gøttingske Naturvidenskabsmands tilsigtede Universitetsansættelse. Fra det Øieblik søgte Regjeringen ingen Medvirkning hos Fakultetets ledende Dekan og benyttede kun Mænd, der holdt sig fjernt fra Dekanatets Sfære. Denne af Berger indtagne Kampstilling mod det Gamle kan saaledes ikke skaffe ham Lov for ophøiet Mod, snarere for en ikke synderlig ophøiet, men kløgtig Beregning.

Den en Doctorand foreskrevne Prøve for Fakultetet underkastede Berger sig vel; men den Maade, hvorpaa den mod Berger (maaske paa Grund af dennes danske Herkomst) mærkelig affable Rector Anchersen i Programmet meddeler dette („doctissimo cum facultate medica de rebus ad suam scientiam spectantibus colloquio“) ligesom ogsaa Rectorens andre Udtryk om ham som en „*medicinæ doctor, quem certis dudum experimentis et felicioris praxeos fama se esse demonstravit*“, giver Handlingen egentlig mere Præget af en Ærespromotion, hvorved ogsaa Nødvendigheden af en forudgaaende Immatrikulation bortfalder. Et saadant celebret Præg faar den ligeledes ved den Maade, hvorpaa den refereres i Dagspressen, idet det udtrykkelig fremhæves, at den under Præsidium af Buchwald foregik „i Nærværelse af mange Fornemme, inviterede ved et lærd Program af Justitsraad Anchersen, hvori bevises, at Evangelisten Lucas rimeligvis har været Doctor medicinæ“¹⁾. De mange Fornemmes Nærværelse tyder paa, at Impulsen til dette solenne Arrangement, som ikke kan være truffet efter Fakultetets Ønske, er givet fra selve Hoffet, men

¹⁾ Adresseavisen 1759 Nr. 59.

forøvrigt var en medicinsk Doctorpromotion under Universitetsmedicinens daværende hensygnende Tilstand en saa sjælden Begivenhed, at den overhovedet maatte vække nogen Opmærksomhed. Fra Sommeren 1755, da Jensenius promoveredes, og til Bergers Promotion, altsaa i 4½ Aar, havde denne Handling ikke fundet Sted ved Universitetet, og der var saaledes i denne Tid ingen autoriseret Læge udgaaet derfra; thi Doctorgradens Erhvervelse udgjorde jo den Autorisation, som enhver virkelig Læge lovmedholdelig skulde have.

Var det saaledes vistnok overhovedet med meget blandede Følelser, om end med den fintdannede Verdensmands smukkeste Anstand, at Fakultetets Dekan som Præses og Promotor under særlig solenne Former tildelte den af Hofkredsen protegerede, fremadstræbende Obstetriker Universitetets summos honores, saa var der tillige i selve Dissertationens nævnte Fortale en Passus, som maatte vække pinligt Anstød hos Buchwald og foraarsage ham alt andet end Glæde og Fred. Efter en i de skjønneste og varmeste Udtryk formet Dedikation til den kort forinden afdøde Berckentins Minde følger Fortalen, hvori det store Menneskekjærlighedens Værk, Oprettelsen af en Fødselsstiftelse i Frederiks Hospital, fremhæves, og derpaa tilføies, at kun Et endnu mangler for at gjøre Værket fuldkomment: Anvendelsen af det til Bedste for de vordende Lægers kliniske Uddannelse i Fødselshjælp, „quo profecto necessarium magis, in addiscenda difficili arte, nihil est, nihil tamen inter nostrates magis desideratum“. Haabet om at „clementia augustissimi largitoris“ snart vil opfylde dette sidste Desiderat, udtaler han derpaa i en saa tillidsfuld, ja næsten triumferende Tone, at han sikkert allerede ved dette Tidspunkt har modtaget

bestemte Tilsagn fra den ledende Hofkreds om Oprettelsen af en saadan klinisk obstetricisk Anstalt, til hvis Chef han var designeret.

Da Berger tilmed kort efter blev Medlem af Collegium medicum og derved vandt en vigtig ny Position, maatte Situationens truende Alvor være klar nok for Buchwald, og denne havde kun Et at forsøge, nemlig følgende sin gamle Taktik at vise sig paa Høide med Udviklingen og søge at forekomme de truende Begivenheder ved at optræde som Fremskridtets energiske Talsmand. Resolut fremkom han med Forslag om, at nogle studiosi medicinæ et chirurgiæ maatte faa Adgang til Jordemoderhuset i Frederiks Hospital for der at blive øvede i Jordemodervidenskab, og endvidere at Indsigt i denne Videnskab skulde kræves af enhver, der attraaede Ansættelse i Fysikater eller Kirurgikater i Provindserne. Kun skulde, „paa det at Jordemoderhusets Nytte og Orden i alle Maader paa det nøieste kan blive iagttagen“, saadanne Studiosi „allene staae under Opsigt og Direktion af den, som af Præsens og Directeurer er betroet Inspection over bemeldte frie Jordemoderhuus“ — den udenfor Fattigvæsenet staaende Stadsaccoucheur kunde saaledes i denne Sag ikke komme til at gjøre sig gjældende. Dette i det Væsentlige tidssvarende Forslag forelagde Buchwald i Sommeren 1760 til Drøftelse i Collegium medicum, og „Membra fandt Forslaget meget patriotisk og prisværdigt og beviste med adskillige Grunde Nytten og Fornødenheden af, at denne Indretning gik for sig“ ¹⁾. Det blev ogsaa sanktioneret ved Reskripter til Direktionen for de Fattiges Væsen og Collegium medicum af 2. Januar

¹⁾ Kollegiets Forhandlingsprotokol.

1761. Men det lykkedes dog ikke Buchwald at besværges Stormen. Overvældende for ham kom kun faa Maaneder efter, d. 1. Mai s. A., netop „i Anledning af Professor Bergers Forslag“, et Reskript, der kort og peremptorisk dekretede, at „den i Friderichs Hospital indrettede Stiftelse for svangre Fruentimmer maa være skjenket det medicinske Facultet ved Universitetet i Kjøbenhavn for at tjene til en practisk Skole in obstetriciis, og at Doctor medicinæ Christian Berger er beskikket til Professor Artis obstetriciæ, samt at læse privatim over Theoriam artis obstetriciæ og give sine Tilhørere Leilighed til Øvelser i denne practiske Skole m. v.“

Dette Reskript maatte ikke alene i Realiteten tilføie Obstetrikens hidtidige officielle øverste Autoritet Buchwald et Banesaar, men det maatte i Formen være yderst krænkende for ham — han blev aldeles ignoreret i sin Autoritetsstilling og stillet uden for den obstetriciske Undervisning! Dette synes ogsaa Regjeringen hurtig at have erkjendt; Reskriptet, der bar vel meget Præg af det Hastværk, som ofte kom til Syne i hin foretagsomme Periode, blev kasseret og et nyt udfærdiget under 15. Mai¹⁾, i hvilket det tilføies, at „Os elskelig Balthazar Joh. de Buchwald kan continuere som hidindtil med Informationen for Jordemødre“, og endvidere, at „Opsigten skal være Dig (s: Berger) alene anfortroet, dog saaledes, at Facultas medica og Jordemoderkommissionen ikke maa betages det mindste af den hidindtil havde Myndighed og Direction in arte obstetricia“²⁾. Men ogsaa for Bergers eget Vedkommende indeholder Reskriptet supplerende

¹⁾ Munk, Love for Medicinalvæsenet, Kbhvn. 1804, S. 144 og 358.

²⁾ Afskrift af Reskriptet i Fødselsstiftelsens Arkiv.

Tilføielser af Betydning, hvorved det unægtelig bliver ret sandsynligt, at Omredaktionen kan have fundet Sted ligesaa meget af Hensyn til denne som til Buchwald. Det præciseres nemlig i det nye Reskript, at Berger udnævnes til „Tertius Professor facultatis medicæ“, idet der „efter andre Akademiens Exempel maatte sættes en Professor artis obstetriciæ med Designation at ascendere i det medicinske Facultet“, ligesom ogsaa, at „Opsigten over denne Skole, quoad artem obstetriciam, skal være Dig alene anbetroet“. Buchwalds Ledelse af Undervisningen i Fødselshjælp led saaledes i ethvert Tilfælde en ikke ringe Indskrænkning derved, at det bestemt fastsloges, at Berger ikke alene skulde være obstetricisk Professor, men tillige Medlem af det medicinske Fakultet — iøvrigt altsaa som Designatus og som saadan uden nogen Gage af Universitetet¹⁾.

Med denne vigtige Udnævnelse og med Bergers Tiltrædelsesprogram „de placenta uterina, mortis et morborum causa“ begynder i den danske Lægevidenskabs Historie en glimrende Periode for det paagjældende Specialfags Vedkommende. Efter de Udtalelser og Vidnesbyrd, der foreligge om Bergers Virken som akademisk Lærer fra hans dygtige Disciple og først og fremmest fra den, der blev hans egentlige Arvtager og erhvervede sig et stort europæisk Navn, Mathias Saxtorph²⁾, har han i fuldeste Maal besiddet den eiendommelige, overlegne Lærerbegavelse, der fængsler Disciplenes hele Interesse, der tænder i dem den hellige Videnskabens Ild og bringer dem til af al Kraft selv at arbeide videre i Mesterens

¹⁾ Konsist. Kopibog (1768). Professorernes Skatteindtægt.

²⁾ Vidensk. Selsk. Skr. Ny Saml. 2. Del, 1783, S. 133.

Aand og efter hans Forbillede. Som andre store og geniale Lærere dannede han hurtig en udpræget Skole og, hvad der var det bedste, en dygtig og solid Skole. Thi Berger eiede ikke blot den tændende Gnist, men sammen dermed den grundigste Indsigt i sit vigtige Specialfags theoretiske og praktiske Forhold, den klareste og sikreste Iagttagelses- og Kombinationsevne. Det var Naturvidenskabens nye stringente Iagttagelsesprincip, det var Livets praktiske Videnskab og ingen død Lærdom, han indskærpede sine Disciple. „Han opholdt dem ikke“, siger Saxtorph, „med blotte Theorier og de Lærdomme, som med megen Møie uden Nytte udgranskes i Studerekammerne.“ Hans Optræden som klinisk Lærer minder ikke lidet om en ligesaa feiret lægevidenskabelig Professor ved vort Universitet et Aarhundrede senere, om Fenger, der ligeledes ubønhørlig knuste en ældre videnskabelig Opfattelse og opførte en ny Lærebygning paa dens Ruiner. Som det i det Følgende skal ses, minder han om denne ogsaa i andre Egenskaber, der efterhaanden kom til Syne, og som staa i en paafaldende Modsætning til det Indtryk, hans tidligere Optræden har maattet give, en fremtrædende Ustadighed og urolig Higen mod nye Virkefelter.

Berger ligner ligeledes Fenger og andre store Klinikere deri, at han som en Handlingens, en Aktualitetens praktiske Mand, der ikke havde sin Styrke i det egentlig Lærde, viste ringe Tilbøielighed til at sidde ved sit Skrivebord og arbeide litterært. Saameget har han dog efterladt af litterær Produktion, at det kan karakterisere ham som dansk lægevidenskabelig Forfatter og bestyrke den af hans Disciple udtalte Dom om hans Betydning som videnskabelig og didaktisk Obstetriker. Foruden sin Inauguraldissertation udgav han (1766) under Anonymitet,

men uden at der her kan være nogensomhelst Tvivl om Forfatterskabet, „Spørgsmaale over Menneskets Fødsel og Fødselshjælpen“, nærmest bestemt for Jordemoderundervisningen, som han efter Buchwalds Død 1763 fuldstændig overtog. Dette 158 smaa Sider omfattende Skrift indeholder, som Titlen udviser, kun Spørgsmaal, der skulde finde deres Besvarelse i Undervisningen. Svarene bleve aldrig udgivne i Trykken, men ere heldigvis opbevarede i et omfattende Manuskript, der findes i Fødselsstiftelsens Bibliothek, og hvoraf baade Levy og E. Ingerslev have givet udførlige Uddrag. Af disse dokumenteres det uimodsigelig, baade at han har været en ypperlig Lærer, og at han deri forud for andre og aldeles selvstændigt har grundlagt den nye, senere uantastede Lære om den naturmæssige Fødsels mekaniske Forhold og Forløb. Han viser sig i det skjønneste Lys som den overlegne, besindige Naturiagttagere, der i skarp Modsætning til de store og smaa Kraftkirurgers ukritiske operative Indgriben lader Organismens egne vidunderlige Kræfter uhindret udfolde sig og kun lader Kunsten forsigtig træde til, naar grundig Overveielse konstaterer Nødvendigheden af dens Hjælp.

Et meget karakteristisk og tiltalende Indtryk af hans Lærerpersonelighed giver den udførlige Fortale til Spørgsmaals-Skriftet, hvilket med de dertil knyttede Besvarelser udgjør en fuldstændig, en gennemvidenskabelig Fødselslære og derfor ogsaa havde Betydning som Lærebog langt udenfor Jordemødrenes Kreds. „Dette Arbeide,“ saaledes begynder Fortalen, „vil maaske finde lidet Bifald; dets usædvanlige Dragt kan mishage; Spørgsmaal uden Gjensvar er noget besynderligt; man kunde laste det Tørre, Ligelydende og undertiden Dunkle; den Vidtløftighed, med hvilken Fødselen og Fødselshjælpen

her findes afhandlet, kunde synes ilde afpasset efter Lærlingenes og særdeles Jordemødrenes Begreb; man vil desuden standse ved nogle Meninger og practiske Lærdomme, som vige betydeligt fra det Vedtagne, og saadanne Nyheder ere oftest anstødelige.“ Efter at have imødegaaet nogle Indvendinger fortsætter han: „Man tilstaar maaskee Læremaadens Brugbarhed, naar den mundtlige Forklaring tillige bliver tilstrækkelig; men hvilken Vidtløftighed! hvilken Mængde af kjedsommelige Spørgsmaal over næsten uendelige og tildeels vanskelige Erfaringer, Aarsager, Virkninger, Tilfælde, Slutninger, o. s. v.! Er denne saa nøiagtig afhandlede Videnskab vel afpasset efter Jordemødrenes uøvede Forstands Kræfter? Hvad Svar venter man paa denne Indvending? Ere da de mangfoldige Aarsager og Tilfælde, hvorved Fødsels-Handlingens bestemte Orden paa mange Maader kan afbrydes, Forfatterens egne Opdigtelser? Kan han efter Behag indskrænke og lette det, som virkelig er tungt og vidtløftigt? eller gives der maaske tvende forskjellige Videnskaber? een vidtløftig, meget sammensat og følgelig tung for den modne mandige Forstand og een kortere, lidet betydelig og læt begribelig for den langsomme Fruentimmer-Hjerne. Ney sandelig! der er kuns een eneste Maade at kjende Fødselens Sammenhæng, og een eneste Videnskab at hjælpe og forbedre Naturens forekommende Feyltagelser i Fødselen.“ Dog indrømmer han, at en saadan omfattende videnskabelig Tilegnelse ligger over mangan udannet Fruentimmerhjernes Kræfter, og derfor fremsætter han det Forslag til Overveielse, at uddanne et Elitekorps af bedre Herkomst og Opdragelse til Anbringelse i en vis overordnet Stilling som en Art Fysikatsjordemødre, hvilke altsaa skulde udøve Tilsyn

med de andre og være til deres Bistand med Raad og Daad. Til Slutning kommer han til den Indvending, at hans nye Lærdomme kunde vække Anstød, og siger til Imødegaaelse heraf: „Man kan med ingen Billighed fordre af en Lærer, at han skal give videre Undervisning, end hans egen Kundskab gaaer, og meget mindre at han skulde fremsætte Lærdomme, om hvis Tilforladelighed han slet ingen Overbevisning har. Sandhed i Undervisning er Lærerens første og vigtigste Pligt, Orden og Tydelighed er den følgende. Ingen fortænke derfor Forfatteren, at han allene foredrager saadanne Lærdomme, om hvis Sandhed han efter en varsom Bedømmelse troer at være overbeviist, og hvis Bekjendelse mangfoldige Erfaringer have aftvunget ham!“ De, der kjende Fengers medicinske Afhandlinger, ville sikkert i en Passus som den citerede i ikke ringe Grad mindes om hans eiendommelige Pen, som altid indtrængende og veltalende docerer den „ærlige Kunst, der gav, hvad den selv troede var godt, men ikke gav den en Sten, som bad om Brød“.

Ved en Bedømmelse af Bergers lægevidenskabelige Betydning maa endnu som væsentlig supplerende Elementer fremhæves de foreliggende akademiske Disputationer af hans Disciple og ganske særlig af hans tre begavede og begeistrede Disciple, Saxtorph og Mangor, der allerede havde sluttet sig tæt til ham som Lærer, da han i 1761 holdt sit Indtog i Hospitalets Fødselsstiftelse, og optraadte som Opponenten ved hans Inauguraldissertation, samt Jens Bang, der kom lidt senere til, og hvis rige Evner spredte sig over heterogene Virkefelter, men som iøvrigt maaske har været Mesterens kjæreste Lærling. Disses Afhandlinger gjengive alle meget væsentlige Momenter i Bergers reformatoriske Lærebygning

og lægge heller ikke paa nogen Maade Skjul paa, hvorfra de have hentet de nye, klart og sikkert begrundede Synspunkter og Iagttagelsesresultater.

At han ogsaa som Læge, ligeoverfor de lidende Patienter i og udenfor Fødselsstiftelsen, har opfyldt Humanitetens store Krav, derom kan der efter hele hans Personligheds Præg og efter foreliggende positive Vidnesbyrd af hans Disciple ikke være begrundet Tvivl. Men let blev ikke hans Gjerning som overordnet Læge ved Fødselsstiftelsen. Den forfærdelige Svøbe, Barselseberen, der ramte denne som alle andre lignende Anstalter i Udlandet og udbredte Død og Fordærvelse i frygteligt Omfang lige til Nutidens velsignelsesrige Indførelse af Antiseptiken¹⁾ — hvori ogsaa den danske Fødselsstiftelse har Æren af at være gaaet i Spidsen —, gav sig tidlige Vidnesbyrd i Hospitalets nye anselige Pavillon. Til Trods for dennes navnlig for hin Tid særdeles gunstige Rumforhold opstod allerede i 1765 en voldsom Epidemi af Barselseber, der varede til ind i det følgende Aar og af 579 indlagte Fødende bortrev 91²⁾. Men vare end Stiftelsens Plads- og Bygningsforhold tilfredsstillende, saa kan det samme unægtelig ikke siges om dens indre Beskaffenhed. Den var vel i Henseende til Undervisning „skjænket“ Universitetet, men administreredes forøvrigt vedblivende af Fattigvæsenet³⁾, og dette var dengang ikke anlagt til at fyldestgøre vidtgaaende Fordringer til Materiel og Renlighed; det gunstige Skudsmaal ogsaa i denne Henseende, som Kayser i sit betydningsfulde Arbejde om Barselseberens

¹⁾ Stadfeldt, Københavns Fødselsstiftelse som Humanitets- og Undervisnings-Anstalt (Universitetsprogram), 1887, S. 33 ff.

²⁾ Saxtorph i Vid. Selsk. Skr. anf. St. S. 151 Note.

³⁾ Reskript af 15. Mai 1761 til Direktørerne for det Fattiges Væsen.

Hærjen i Fødselsstiftelsen ¹⁾ giver denne, er ikke begrundet. Netop i særlig Anledning af Epidemien ses Berger i 1766 at have tilskrevet de Kommitterede for Konventhuset med stærke Klager over Sengklædernes Ælde og Fugtighed, hvilket han næppe med Urette giver en væsentlig Del af Skylden for de mange Dødsfald ²⁾. Efter at denne Epidemi i Foraaret 1766 havde kulmineret, blev Sundhedstilstanden i den følgende Tid dog nogenlunde tilfredsstillende.

Saaledes havde Berger i sin energiske, men altid besindige og velberegne Fremadstræben og ved snild Benyttelse af alle Chancer naaet sit Maal, at blive Fødselsvidenskabens officielle, betydningsfulde Autoritet og at grunde en obstetricisk Skole for Jordemødre og lægevidenskabelige Studerende, der stod paa Høide med de ypperste i Udlandet, ja i visse Henseender, i hele den ledende videnskabelige Grundopfattelse, endog turde siges at overgaa hine. I 1763, samtidig med at forskjellige Udvidelser gennemførtes i Ydelsen af det københavnske Fattigvæsens Lægehjælp ³⁾, trak Berger sig tilbage fra sin beskedne Kirurgstilling i denne Institutions Tjeneste. Men syntes han end at have naaet sit Livs Maal ved Opnaaelsen af den Stilling, for hvilken han havde et ganske særligt Kald, og vandt han end yderligere officiel Anerkjendelse ved i 1769 at udnævnes til Medlem af Videnskabernes Selskab, tog han end med Anspænding af alle sine rige Evner fat paa sin nye banebrydende og frugtbringende Virksomhed, saa fyldte den ham i Længden dog ikke; den første Intensitet har ikke været parret med nogen fortsat ret inderlig Fastholden ved

¹⁾ Den kongelige Fødselsstiftelse i Kjøbenhavn, Kbhvn. 1845, S. 5.

²⁾ C. Pontoppidan, Magazin for almenyttige Bidrag o. s. v. II, S. 96.

³⁾ G. Norrie, Georg Heuermann, Kbhvn. 1891, S. 16.

hans Livsgjerning. Den ene væsentlige Side af sin Virken, Jordemoderundervisningen, synes han snart at være bleven noget træt af, hvad der iøvrigt finder sin nærliggende Forklaring i det utilfredsstillende, der for en udviklet videnskabelig Begavelse maatte være i at fungere som Lærer for de uvidenskabelige, uudviklede, sløve Lærlinge, som han ogsaa i sin omtalte Fortale stærkt beklager sig over. Af Jordemoderkommissionens Protokol¹⁾ faar man det bestemte Indtryk, at han som dens vigtigste Medlem ikke har vist megen Iver eller Energi, og at han i saa Henseende afgjort staar tilbage for Buchwald selv i dennes ældre Dage. Men heller ikke hans øvrige store og frugtbringende Virksomhed har i Længden ret kunnet fylde ham. Efter at han har udviklet sin nye Lære for sine dygtige Disciple, og disse have vist deres kyndige Tilegnelse deraf i Skrifter, har han set sin Mission fuldendt og er begyndt at blive træt, har begyndt at hige efter nye, fremmede og en videregaaende ærgjerrig Attraa tilfredsstillende Virkeomraader. Paa anden Maade kan det i ethvert Tilfælde ikke forstås, at Manden i en grundmuret og smuk Position efter Struensees Ankomst til Kjøbenhavn saa uhyre villigt træder i Forbindelse med ham og lader sig bruge af ham, saa let eller rettere saa letsindigt lader sig lokke ind i det ukjendte Eventyrets Land, der vel prægede med fristende Løfter om Glands og Herlighed, om Guld og Ære, men dog for enhver lidt besindig Betragtning hurtig maatte vise sig at hvile paa den mest gyngende Grund. Ogsaa Samtiden har været i høi Grad overrasket over denne Bergers paafaldende Optræden; Kronprindsens

¹⁾ I Fødselsstiftelsens Arkiv.

senere Informator Sporon siger saaledes¹⁾: „... Etatz R. Christ. Joh. Berger, hvilken formedelst en ubegribelig Lyst til Hoflevnet eller hvad anden Aarsag det maa have været, havde forladt sin ærefulde og rige Praxis i Kjøbenhavn og begivet sig i Hoffets Tjeneste med en maadelig Gehalt, hvoraf Virkningen blev den, som han burde have forudseet, at han blev trukket ind i det lumpne Tøi, som gik for sig, og som han vel ikkun havde liden Deel i, men kunde blevet udenfor.“

Heller ikke engang en antagen urolig Higen, et Træk af fantastisk Forfængelighed og Ærgjerrighed, der hidtil havde været holdt nede under Fornuftens og Besindighedens Overvægt, kan dog fuldt forklare Bergers paa-faldende Færd i Aarene 1770—71. Denne bliver kun fuldt forklarlig under den Forudsætning, at han i det Mindste for en Tid er bleven saa betagen af Struensees Personlighed, at han har tabt Besindelsen. Der frembyder sig her en ret nærliggende Parallel med selve den mest tragisk-rørende Hovedperson i hint rystende Drama, med Dronning Caroline Mathilde — kun er det meget lettere forklarligt, at en Kvinde, hos hvem den hidtil slumrende dybe erotiske Lidenskab paa engang vaagner i al sin Styrke og Voldsomhed, med det Samme taber Besindelsen, end at noget lignende kan ske med en Mand som Professor Berger. Men der er unægtelig dog en ikke ganske ringe Lighed i den Virkning, som Forbindelsen med Struensee udøver paa begges Aandsdisposition. Den Vildskab, den Hensynsløshed og udfordrende Holdning, den Forandring i hele Karakteren,

¹⁾ Regeringsskiftet 1784. Fremstillinger og Aktstykker udgivne af de under Kultusministeriet samlede Arkiver. 1888. S. 186.

som kommer til Gjennembrud hos den tidligere saa elskværdige Dronning¹⁾), kan ogsaa, om end i meget mindre Grad, i denne fortumlede Periode mærkes hos Berger. Uden al Grund er han ikke af sine Samtidige bleven kaldet Struensees „âme damnée“, ogsaa han er i det Mindste under en Del af den Tid, hvor han stod i dagligt nøie Forhold til den farlige Mand, i høi Grad betagen og paavirket af denne, hvorvel han, efterhaanden som Struensees Dumdristighed antager bestandig mere svimlende Dimensioner, begynder at vaagne til Besindelse og — for sent — at skimte den Afgrund, som aabner sig for at opsluge hele det nye System og alle dets ledende Personligheder.

Dette synes mig i det Mindste at fremgaa af et nøiere Studium af Bergers hele Færd i det spændende halvandet Aar, fra Sommeren 1770 til Januar 1772, og af de over ham under hans Fængsling i Kastellet i Marts 1772 optagne vidtløftige Forhør, hvis Protokoller have været mig tilgængelige i Rigsarkivet, og som omfatte 70 Kvæstioner med dertil knyttede Svar af Arrestanten, hvilke sidste optage 48 Foliosider. Ogsaa Forhørene over nogle af de andre arresterede Personer og af Vidnerne give supplerende Bidrag. Paa Grundlag af alle saadanne foreliggende Materialier skal jeg i det Følgende forsøge at give en udførlig Skildring af Bergers hele Forhold og Optræden i denne mærkelige Periode. Den vil forhaabentlig ikke være uden almindelig historisk Interesse, navnlig da det deraf formentlig vil fremgaa, at den Rolle, han har spillet i Dramaet, om end kun en Birolle, dog har været af noget større Betydning,

¹⁾ Reverdils Optegnelser (Oversættelse) S. 201.

end det vistnok almindelig antages, ligesom Studiet af ham i dette Tidsrum i ethvert Tilfælde har en ikke ringe psykologisk Interesse og lader baade de høiere og lavere Sider i hans sammensatte Aand, baade hans ædle Stræben og hans ikke ringe Skrøbeligheder, hans fantastiske Letsindighed og hans skarpe Dømmekraft i broget Sammenblanding komme til Syne.

II.

Molbechs Opgivelse¹⁾, at Berger skal have staaet i Bekjendtskabs- eller endog Venskabsforhold til Struensee inden dennes Ankomst til Kjøbenhavn med Kongen i Begyndelsen af 1769, og at denne derfor strax har raadført sig med ham om sine fremtidige Dispositioner, er feilagtig og beror kun paa den hos Historieskriverne sig bestandig gjentagende Forvexling af Berger med von Berger. I den Kilde, som Molbech har benyttet²⁾, staar der udtrykkelig, at Struensee „consultait Mr. de Berger sur le parti, qu'il devoit prendre etc.“. Betegnelsen „Ven“ har Molbech selv lagt til, men iøvrigt fremgaar det af Optegnelserne og af Molbechs Referat deraf, at v. Berger, der som Livlæge ledsagede Kongen paa Reisen 1768 indtil Opholdet i Holsten og her gjorde Struensees Bekjendtskab, har stillet sig i venskabeligt Forhold til denne og støttet hans Kandidatur til Reisemedikatet, tildels dog vistnok kun af Skinsyge mod den anden

¹⁾ Nyt hist. Tidsskrift, IV, S. 625.

²⁾ Wasserschlebens Optegnelser i det kgl. Bibl. (Ny kgl. Samling 715 G, fol.).

Kandidat til Lægeposten, Fysikus Hensler, hvis voxende Yndest hos Bernstorff ikke kunde være dennes tidligere saa betroede Læge v. Berger behagelig¹). At C. J. Berger ikke har kjendt Struensee før 1769, fremgaar af de over ham i 1772 optagne Forhør; i Besvarelsen af 1ste Kvæstion oplyser han, at han efter Struensees Ankomst til Kjøbenhavn første Gang traf sammen med denne i et Selskab netop hos Etatsraad v. Berger. Derefter synes der imidlertid ret hurtigt at have udviklet sig et venskabeligt Forhold mellem dem, Struensee kom hos Berger og denne hos Struensee; de to have aabenbart fundet Behag i hinanden og i hinandens Naturel mødt gjensidige sympathetiske Berøringspunkter. Naar Berger af let forstaaelige Grunde og iøvrigt med godt gennemført Konsekvents, baade i Besvarelsen af denne og af følgende Kvæstioner, stadig betoner, at hans Forhold til Struensee hverken da eller senere var et intimt („Bekjendtskabet er ikke gaaet videre end til de sædvanlige Høfligheder“), saa kan han maaske nok formelt og juridisk hævde dette, forsaavidt som Struensee overhovedet var saaledes disponeret, at han næppe indlod sig med nogen i virkelig intimt Venskabsforhold²). Men i Virkeligheden svækkes dog denne hans Forklarings Holdbarhed væsentlig saavel ved den daværende almindelige kjøbenhavnske Opfattelse, ifølge hvilken Berger netop stod i særlig Intimitet til den nye Magthaver, ja endog var dennes „âme damnée“, som ved forskjellige Punkter i hans egne Forklaringer under Forhørene.

¹) Bibl. for Læger, 7. R., II, S. 301. (Rohlf's, Die medicinischen Classiker Deutschlands, I, S. 182.)

²) Molbech i Nyt hist. Tidsskrift, IV, S. 673, Note.

Det er utvivlsomt heller ikke fuldt korrekt, naar han i Forhøret d. 13. Marts paa Kvæstion 3 afgiver den Deposition, at hans Udnævnelse til kgl. Livlæge i Juni 1770 aldeles ikke fremkaldtes af Struensee, men udelukkende af Dronningen. Denne Forklaring kunde han ganske vist ogsaa med en vis formel Føie fastholde, forsaavidt som Dronningens og Struensees Villie dengang var bleven én, og forsaavidt som han utvivlsomt stod i megen Yndest hos Dronningen fra 1768, da han „opvartede hende i hendes besværlige og meget vanskelige Barselseng“ efter Kronprindsens Fødsel (Besvarelse af Kv. 4). Bergers vindende og tillidvækkende Lægepersonlighed, der hurtig havde skaffet ham et saa stort og taknemligt Klientel i Kjøbenhavn, først og fremmest i hans Egenkab af Fødselshjælper, har sikkert heller ikke kunnet andet end erhverve ham Dronningens varme Yndest, tilmed i den unge Kvindes nævnte ængstelige Situation, hvor han kom som Redningsmanden. Men efter alt, hvad der foreligger om Forholdet mellem Berger og Struensee, kan der dog næppe være Tvivl om, at Udnævnelsen er sket paa dennes særlige Initiativ, og at det er fuldkommen korrekt, naar Luxdorph i sine Kalenderoptegnelser¹⁾ allerede en Maaned før Bergers Udnævnelse (under 17. Mai 1770) har noteret, at „Berger bliver Livmedicus ved Struensee, som nu gjør alle Ting“.

Dette afgjørende Spring bort fra sin hidtidige solide og velsignelsesrige Virksomhed og over i Hoflivets Eventyregne foretog Berger altsaa, da han d. 12. Juni 1770, umiddelbart før Majestæternes Reise til Holsten, fik Karakter af kgl. Livmedikus med det foreløbige Hverv at

¹⁾ Almanakkerne for disse Aar findes i det kgl. Bibl.

vaage over Kronprindsens Befindende under dennes Ophold paa Frederiksberg Slot og stadig at sende Indberetninger derom til hans Forældre og Struensee. Berbers første Lægebehandling af Kronprindsen maatte blive at lede Efterbehandlingen af den Koppesygdom, som Struensee kort før sin Bortreise dristig havde indpodet det endnu under Indflydelse af Dentitionen staaende Barn, og som iøvrigt forløb meget let og heldigt¹⁾. Men efter at Berger ved Aarets Udgang var bleven udnævnt til virkelig Livmedikus, koncentreredes hans Hovedvirksomhed som Kronprindsens Læge nærmest om Gjennemførelse af den yderliggaaende Rousseau'ske Natur- og Hærningsmethode, som Struensee kort forinden havde sat i System, og som ogsaa, til Trods for dens dumdristige Ensidighed, trolig fulgtes af den nye Livlæge. Naar Berger i Forhørene har villet fralægge sig nøiere Andel heri og villet hævde, at han som Prindsens Læge stadig har forholdt sig kritisk til det af Struensee oktroierede System og lige fra Begyndelsen har søgt at moderere og modvirke dets altfor rigoristiske Gjennemførelse, saa give de foreliggende Data dog ingen synderlig overbevisende Bekræftelse derpaa, i ethvert Tilfælde ingen stærke Vidnesbyrd om selvstændig og dygtig Handlen ud fra en saadan Opfattelse. At han har gjort smaa Forsøg i den Retning, bekræftes ganske vist af Vidneforhørene, navnlig af Vartfruen Madam Schönbergs Forklaring, ligesom Struensee selv i sine Forhør vidner i samme Retning. Det fremhæves ogsaa andetsteds²⁾, at

¹⁾ Bibl. for Læger, 7. R., II, S. 358.

²⁾ Det Bülow-Biehl'ske Manuskript i det kgl. Bibl. „Materialier til Kronprinds Frederiks Historie“ (se L. Koch's Afhdl. i Hist. Tidsskrift. 6. R. III. 1. 1891).

dennes Paalæg om, at Skaarene af en ituslaet Flaske skulde blive liggende paa Gulvet i Prindsens Værelse, for at han og hans lille Legekammerat kunde lære at tage sig i Agt derfor (!), mødte Indvendinger hos Berger, der ved at fremhæve det meget Farlige i Experimentet fik Struensee til at tage Ordren tilbage. Men faktisk er det dog, at den af Berger stadig tilsete Kronprindses Legeme vedblev at være Gjenstand for den mest uforsvarlige Forfrysning og andre betænkelige Indvirkninger. I Efteraaret 1771 fandt man Prindsen liggende dvalend af Kulde i hans Værelse paa Hirschholm¹⁾, og endnu henad Aarets Slutning har Suhm set ham gaa barbenet ved Frederiksberg Slot²⁾.

Reverdil giver ligeledes et Vidnesbyrd, der ikke taler synderligt til Bergers Gunst. Han beretter, at de rundt om fra lydende Klager over Behandlingen foranledigede ham til en Dag i Efteraaret 1771 paa Hirschholm at formaa Berger til at tage ham med ind til Prindsen, og at han da fandt denne barbenet og Fødderne fulde af Frostknuder, og „Lægen maatte da indrømme ham, at det var en for vidt dreven Strengthed at lade ham gaa med blottede Fødder paa denne Aarstid, hvilket havde til Følge, at han i November fik Traadstrømper paa“³⁾. Efter denne Fremstilling har altsaa Berger i hele det Aar, han havde været Prindsens Livlæge, ladet Struensees Hærdningsmethode fuldt raade og er først, da Reverdil foreholdt ham det uforsvarlige deri, kommen til saa megen Besindelse, at han har skaffet sin stakkels lille Klient Strømper. Ganske vist viser Reverdil sig i sine Optegnelser ikke meget

¹⁾ Nyt hist. Tidsskr. IV, S. 700. Wittich, Struensee, S. 72.

²⁾ Optegnelserne i det kgl. Bibl.

³⁾ Optegnelser (dansk Oversættelse), S. 206.

sympathetisk stemt mod sin tidligere Kollega i Kunstakademiets Lærerkorps, ligesom han i sin Bedømmelse af Personer ikke er fri for en vis Ensidighed og i sin fremtrædende Selvfølelse nok ynder at se sig selv som den, der har særlig Evne til at afværge det Onde og udrette det Gode. Men paalidelig, som han sikkert forøvrigt er, kan der ikke være Grund til at drage hans faktiske Meddelelses Rigtighed i Tvivl, og det saa meget mindre, som Berger selv i sin Deposition (til Kvæstion 30) om dette Anklagepunkt erklærer, at Kronprindsen først fik Sko og Strømper „sidste Efteraar“, altsaa netop paa det Tidspunkt, hvor Reverdil intervenerede. Den Omstændighed, at Prindsens Legekammerat, det lidt ældre „Naturbarn“ Drengen Carl, ifølge Suhms Optegnelser var et Slegfredbarn af Berger og altsaa anbragt i Stillingen ved dennes Hjælp, tyder yderligere paa, at Berger har været fuldt med paa Partiet og er optraadt i skjøn Samvirken og Forstaaelse med Struensee og Dronningen. Men ogsaa paa dette Anklagepunkt forsvarer han sig med megen Kløgt, idet han søger at gjøre gjældende, at han havde opbudt Alt, hvad han formaaede, for at formilde Kronprindsens Regimen, men „da han direkte ei havde med Kronprindsens diætetiske eller moralske Opdragelse at bestille, men alene med Kuren, naar han feilede noget, saa kunde han ei videre melere sig i denne Sag“ — han maatte overlade det til „Dronningens Villie og Struensees Raad“. At han ikke har været ganske uden Meddelagtighed, indrømmer han iøvrigt, idet han i sin dygtigt formulerede Deposition til Inkvisitions-Kommissionen¹⁾ fremhæver, at Methoden i og for sig indeholdt

¹⁾ Se Uddraget hos Høst, Struensee III, S. 190, Note.

meget gode og gavnlige Momenter, som han ganske har maattet bifalde. „Naar man vilde kalde haard Medfart, at Kronprindsen blev klædt let, ikke holdt for varmt, laae ei i for mange Dynes, at han blev holdt til en simpel Diæt og, saavidt skee kunde, i fri Luft, og ei brugte Medicin, naar han intet feilede, saa maatte han tilstaae at have Deel i denne Opdragelsesmethode.“

Som selve Kongens Læge stillede Berger sig i 1771 i et endnu mere uheldigt og tvetydigt Lys, navnlig ved aldeles ikke at tage Hensyn til, hvad den foreliggende truende Situation og Udsigten til Ansvar under forandrede fremtidige Forhold maatte kræve. Den yderst graverende Mistanke for uforsvarlig eller endog ligefrem forbryderisk Behandling af Kongen, der kom til at falde paa ham, motiverede ogsaa noksom, at han senere i Katastrofen fik en grov Forbryders Medfart. Kongens i 1771 tiltagende Svækkelse og Sindsforvirring betragtedes nemlig almindelig som en ligefrem Følge af skadelige Lægemidler, der paa Struensees Anstiftelse ordineredes af dennes „âme damnée“ Berger¹⁾. Suhm fortæller som noget bekjendt, at „Kongen daglig fik Opium ind“, og denne Antagelse har maaske havt en tilsyneladende endog meget sikker Kilde i selve Hofkirurgen Hartwig, der — som han oplyser i Vidneforhørene under Processen — i Sommeren 1771 gjentagne Gange paa Requisition af Berger af sin Medikamentkiste paa Hirschholm Slot har udleveret „en Del Opium“, uden at det oplystes, til hvem det skulde bruges.

Til Trods for denne almindelig udbredte Mening, som Berger næppe kunde være ubekjendt med, og til

¹⁾ Reverdil, anf. St., S. 333.

Trods for den statsretslig og politisk saa betænkelige Situation med en Konge, der i Sindssygdom overdrager hele sin suveræne Magt til en Favorit som Struensee¹⁾, tog Berger dog i Sommeren 1771 Kongen under sin Behandling uden nogensomhelst Konference med de to andre fungerende ældre Livlæger, hvad der fremgaar af disses Besvarelser af de i saa Henseende til dem fra Inkvisitions-Kommissionen rettede Spørgsmaal²⁾. Den ældste af disse Livlæger, Etatsraad Piper, oplyser, at han først paa anden Haand erfarede, at Berger lod Kongen gennemgaa en Kur, og da spurgte sin nye Kollega om, hvori den bestod, samt, da det oplystes at være en „Staalkur“, belærte ham om, hvad der i saa Henseende var at iagttage, for at Kuren ikke skulde gjøre Skade — den lærde Medikus har benyttet Leiligheden til at lade Parvuen Berger føle sin videnskabelige Overlegenhed. Imidlertid var Piper unægtelig med hele sin i Halle legitimt erhvervede Lærdom en ubetydelig Mand, der aldrig havde nydt nogen særlig Autoritet og nu tilmed var i en fremrykket Alder. Men saa nød til Gjengjæld den anden ældre Livlæge, Etatsraad v. Berger, en meget stor Anseelse og var indtil Struensees Ankomst den, paa hvem alle Lægeforretninger ved Hoffet og i Kongefamilien væsentlig hvilede. Ogsaa denne var ifølge sin afgivne Erklæring fuldkommen ubekjendt med den foretagne Kur, indtil han paa sit Spørgsmaal derom erfarede den af Berger, hvem han da indskærpede, at hvad det først og fremmest kom an paa med Hensyn til Kongen, var at faa rettet „visse høist skadelige Feil i Levemaaden“,

¹⁾ Se N. Lassen, Den Struensee'ske Proces (Tidsskrift for Retsvidenskab 1891, 2. og 3. Hefte).

²⁾ Pakke „Struensee Nr. 25“ i Rigsarkivet.

hvilke v. Berger i Erklæringen ikke karakteriserer nærmere. Under den i tiltagende Grad lumre og uhyggelige Atmosfære i Sommeren 1771 har iøvrigt denne verdenskløge Mand, der tidligere havde vedligeholdt et venskabeligt Forhold til Struensee, sikkert ikke ugjerne set sig stødt til Side, saa at han ganske naturligt kunde trække sig tilbage til Enkedronningens Hof i Fredensborg og overlade Kongens Behandling og alt dermed forbundet Ansvar til sin nye dristige Kollega, der saaledes kun havde den fornemme Læge-Minister at konferere med og give Referat til. Da Berger tilmed vedblev at tage sine Lægemidler til Kongen af Hofkirurgens Medikamentkasse og ikke, hvad der ellers var Skik, sendte Recepter til Hofapoteket i Kjøbenhavn, blev hele Kuren saaledes en Hemmelighed for Yderverdenen, indtil Forhørene efter Katastrofen i Januar 1772 bragte Oplysninger til Veie.

Dobbelt uforsigtig var Bergers Optræden, fordi han egentlig kun nød særlig Anseelse som Specialist, som Fødselshjælper, men ikke som egentlig Medikus, og et Udtryk for denne Opfattelse kommer ogsaa til Syne i de foranævnte noget overlegent affattede Erklæringer fra hans Kolleger og ligeledes hos Reverdil, som lidt haanligt affeier den nye betroede Livlæge som en Accoucheur og Protégé af Struensee, der næppe havde nogen virkelig selvstændig Forstaaelse af Kongens rent medicinske Sygdom¹⁾. Denne Mistillid til Bergers medicinske Kompetence deltes vistnok af ikke faa Medici og andre Dannede, navnlig da hans hele lægevidenskabelige Grundstandpunkt og Opfattelse divergerede fra det traditionelt gjældende; det er ogsaa sikkert nok, at han til Trods for sin

¹⁾ Reverdil, anf. St., S. 199.

Doctorgrad som praktisk Læge væsentlig kun var Accoucheur og Kirurg og kun paa disse Omraader kunde gjøre Fordring paa en uantastelig Autoritet. Selve Kongen fandt heller ikke synderlig Behag i den nye Medikus eller hans Kur. I Vidneforhørene forklarede Kammerjunker von Schack¹⁾, at Kongen havde befalet ham om Morgenens at sige Berger ved dennes regelmæssige Ankomst, at „hand gjerne kunde gaae bort, til Kongen lod ham kalde“ — men efter Struensees Ordre „gik Berger iidelig ind til Kongen, skjøndt hans Mayst. ikke skjøttede noget om ham“. Ogsaa Struensee vidner i samme Retning om Kongens Forhold til Berger, naar han i sit Forsvarsskrift siger, at „Berger sprach der König nur wenig“ — hvorved den fængslede Minister iøvrigt vil afkræfte den Antagelse, at han skulde have benyttet Berger til at paavirke Kongen.

Kuren viste sig nu heldigvis ikke at have været af nogen uforsvarlig Art, men kun at have bestaaet i Anvendelsen af anerkjendte roborerende Midler, som tildels allerede havde været anvendte tidligere af v. Berger, nemlig den nævnte „Staalkur“ 3: stærke Pulvere af Kina-bark og Jern (Jernfilspaan), der toges om Morgenens „efter Thevandet“, samt 2 Gange ugentlig kolde Bade af momentan Varighed. Denne Kur brugte Kongen tidlig paa Sommeren 1771 paa Hirschholm i 5 Uger, derefter ophørte han med Brugen af Pulverne indtil November Maaned, da han igjen begyndte at tage dem paa samme Maade og fortsatte dermed paa Frederiksberg indtil Midten af December. Enkelte Gange brugte Kongen et let Afføringsmiddel.

¹⁾ Se N. Lassen, anf. St., S. 236.

Dette har Berger oplyst i Forhørene (Svar paa Kv. 5), i hvilke han ligeledes dygtigt og energisk søger at forsvare hele sin Optræden og først meddeler, at han for Kuren i 1771 kun havde talt med Kongen en eneste Gang, nemlig strax efter sin Ansættelse i 1770, da han af Struensee blev forestillet. Iøvrigt havde han aldrig tidligere af Struensee erfaret andet om Kongens Sygelighed end en kort Meddelelse i v. Bergers Nærværelse om et „Tilfælde“ af Besvimelsesanfald¹⁾, Kongen havde havt paa sin Fødselsdag 1771, og som Berger efter „den løse Beretning“ havde anset for „Vertigo“. Mod den almindelige og i Kvæstion 6 formulerede Opfattelse, at de to ældre Livlæger fra Sommeren 1771 havde været „sat ud af Aktivitet“, protesterer Berger bestemt, men har i saa Henseende dog ikke synderlig Andet at fremhæve end, at „de kom flere Gange til Hirschholm og Frederiksberg“, og at „de opvartede Dronningen, saa tidt de selv begjærede det“ (!). Den faktiske Undladelse af Samraad med sine Kolleger forsvarer han med, at disse dog saa sjældent kom til Hirschholm, at Kuren var brugt tidligere af v. Berger og ikke var af særlig indgribende Art; han hævder tillige leilighedsvis at have omtalt Kuren for sine Kolleger, der altsaa ikke vare uvidende derom. Det rekvirerede Opium (Laudanum liquidum) var slet ikke brugt til Kongen, men til Dronningen, der havde faaet smaa Doser deraf, ligesom han ogsaa hver Gang kun havde forskrevet den ringe Mængde af 2 Kvintin (Svar paa Kv. 14). At Medikamenterne uden videre toges af Hofkirurgens Kiste og ikke rekvireredes ved Recept fra Hofapoteket i Kjøbenhavn, erklærer han

¹⁾ Se Reverdil S. 199.

for at være sædvanlig Praxis under Hoffets Ophold paa Landet. Han „deklarerer for Guds Ansigt“ (Kv. 10) „aldrig at have givet Kongen noget, som kunde være skadeligt“, og en saadan Forbrydelse laa sikkert baade Berger og Struensee meget fjernt. Heldigvis bleve ogsaa hans Forklaringer bestyrkede ved den nøie Undersøgelse af hans Gjemmer og Papirer ligesom ogsaa ved den derpaa følgende sagkyndige Undersøgelse af de i hans Værge fundne Medikamenter og af det kgl. Reiseapotheks Medicinbog¹⁾, hvilken paa Inkvisions-Kommissionens Foranstaltning foretoges netop af hans to Kolleger i Livmedikatet sammen med den dygtige Apotheker Cappel paa Frederiks Hospital og Materialisten Müller. Men en god Del af denne Tort ligesom overhovedet af Beskæmmelse og Ulykke havde han kunnet undgaa, hvis han var optraadt med den af hans Livlægestilling og af de eiendommelig prekære Omstændigheder paabudte Besindighed og Omtanke.

Heller ikke i hans Lægebehandling af Dronningen paavistes der noget egentlig uforsvarligt, hvorvel han ligeledes her har vist en mindre forsigtig Holdning, blandt Andet ved at holde Dronningens tidligere betroede Læge v. Berger fuldstændigt udenfor Behandlingen; ifølge dennes ovennævnte Erklæring raadførte hun sig aldrig mere med ham fra sit Svangerskabs Begyndelse i Octbr. 1770. Der synes at have været en Mistanke oppe om, at det under Dronningens Svangerskab i Foraaret 1771 havde været tilsigtet af Struensee ved Bergers Hjælp

¹⁾ Denne findes i Pakken „Struensee Nr. 25“, og den til Kongen benyttede Formel er opført deri (Pulv. cort. peruv. elect. $\mathfrak{3}$ ii β , Limatur mart. $\mathfrak{3}$ i β , Elæosacch. cinnam. $\mathfrak{3}$ i. M. divid. in 10 partt. æqual.).

at udføre Fosterfordrivelse eller dog fremkalde en for tidlig Fødsel, idet Struensee vel antoges at være særlig interesseret i, at det illegitime ubeleilige Barn ikke skulde leve. Kvæstionerne til Berger 11—14 sigte aabenbart til noget saadant. Spørgsmaalet, om han har været enig med Struensee i at tilraade Dronningen under hendes Svangerskab at ride (og det paa Mandsviis), ses at have voldt ham nogen Vanskelighed. Han erklærer, at han ikke ligefrem har tilraadet hende det, men at han ikke heller havde fraraadet det, da han antog, at hun kunde gjøre det uden Fare, naar det blot skete „varsomt“. Men iøvrigt forsikkrer han helligt, aldrig at have ordineret Dronningen noget skadeligt og navnlig aldrig et „Decoctum“, angaaende hvilket der synes at have været særlig Mistanke. Et efter Kommissionens Mening ligeledes mistænkeligt Medikament, bestaaende af Bly sukker og Kalkvand, som Berger havde rekvireret gjentagne Gange i Hirschholm i Begyndelsen af Juni, blev efter hans Erklæring ikke anvendt til Dronningen, men som Badevand til Struensee, der led af en Hudsygdom. Iøvrigt erklærer han ikke at kunne give udtømmende Oplysninger om Dronningens Helbredstilstand eller at kunne paatage sig alt Ansvar i saa Henseende, idet Struensee helt ind i 1771 „tildels forrettede Livmedici Officium“ hos hende. Ved sin Forløsning af Dronningen d. 7. Juli, hvilken forløb heldigt¹⁾, havde Berger iøvrigt yderligere befæstet sig i sin høie Klient's Yndest og Tillid, som han ogsaa kunde siges at fortjene, om end hans Lægeskjold havde haft en endnu renere Glands, hvis

¹⁾ Reverdil. anf. St. S. 333 (S. 162 angives feilagtig d. 1. Juli som Dagen for Dronningens Nedkomst).

han havde formaaet at emancipere sig saa meget fra Struensees Indflydelse, at han t. Ex. mere alvorligt havde advaret den frugtsommelige Dronning mod hendes Ridd, der faktisk foregik alt andet end „varsomt“.

Som lægekyndig Direktør for den ved Reskript af 7. Decbr. 1770 oprettede store kgl. Opfostringsstiftelse for nyfødte Børn fik Berger af Struensee tildelt et nyt anseligt Tillidshverv, der iøvrigt stod i nær Forbindelse med hans faglige Autoritetsstilling. Heller ikke i denne Egenskab har han undgaaet at blive betragtet med skjæve Blikke, navnlig paa Grund af Anbringelsen af den bekjendte Kasse i Fødselsstiftelsens Kjældervindue til natlig Henlæggelse af spæde Børn. Naar baade Samtiden og Eftertiden heri have set et nyt Udtryk for umoralsk og fordærvelig Færd fra Struensees og Bergers Side, saa har man dog vistnok paa dette Punkt gjort dem væsentlig Uret. Denne Foranstaltning var i Virkeligheden kun Gjenoptagelsen af et Paabud, der allerede var givet i det kongelige Reskript om et Vaisenhus's eller Hittebørnshus's Oprettelse i 1713, altsaa paa en Tid, hvor den pietistiske Kristendom begyndte at præge de offentlige Foranstaltninger, og hvor Moraliteten officielt var i fuldeste Maal uantastelig. I dette Reskript paabydes der nemlig, at der paa Husets Dør „skal være saa stort et Trug, at derudi kan ligge et Svøbelse-Barn, med en Klokke og saaledes indrettet, at der, naar med Klokkens Ringen gives Tegn, at derudi noget Barn er lagt, det da kan inddrages til Huset, og Barnet deraf til Forplejning indtages“. Denne Bestemmelse, som ikke dengang blev sat i Værk, dikteredes af Menneskekjærligheds Hensyn, for at forebygge de spæde Børns Ombringelse, og det samme Hensyn var utvivlsomt raadende,

da Foranstaltningen virkelig nu blev sat i Værk i Forbindelse med den nye kongelige Opfostringsstiftelse, hvilken Kongen „af særdeles Naade vilde have stillet under sit umiddelbare Tilsyn“, og i hvis Direktion Berger sad sammen med Raadmand Lunding. I Varetagelsen af dette Hverv har Berger næppe gjort sig skyldig i noget forkasteligt eller uforsvarligt, og han vedkjender sig da ogsaa i Forhørene uden Omsvøb (i det vidtløftige Svar paa Kvæstion 44) at have udarbejdet Planen til Opfostringsstiftelsen, skjøndt han dog „gik ugjerne dertil“. Han finder imidlertid Anledning til at tilføie, at alle de senere Udvidelser af Planen, deriblandt særlig Anbringelsen af den nævnte odiøse Kasse, vare skete uden hans Vidende eller Forslag efter kgl. Kabinetsordrer. Sin og Lundings Direktionsskrivelse af 1. Febr. 1771 til Direktionen for Frederiks Hospital om snarest at lade Kassen indrette for Hospitalets Regning¹⁾ (Fødselsstiftelsens Pavillon var nemlig kun udlaant af Hospitalet) vil han saaledes intet selvstændigt Ansvar have for, og han havde jo ogsaa sin Kabinetsordre at holde sig til.

At Berger var bleven gennemtrængt af den Struensee'ske Hensynsløshedens og Vildskabens Aand og ikke mere var den tidligere saa besindige Mand, viste han derimod tydeligt i en fremskudt indflydelsesrig Magtstilling, i hvilken der blev rig Leilighed til gennemgribende Hastværksreformer. Det var i Forhold til det kongelige Frederiks Hospital, hvis smukke filantropiske Fundats i 1771 i Løbet af nogle Maaneder i sine Hovedpunkter annulleredes. Efter A. G. Moltkes og Københavns Guvernør Grev Ahlefeldts Afskedigelse var der

¹⁾ Afskrift i Fødselsstiftelsens Arkiv.

ved Begyndelsen af 1771 kun ét Medlem tilbage af Hospitalets Overdirektion, Overpræsidenten von der Lühe. Under 6. Februar 1771 udnævntes da en ny Overdirektion, der foruden Overpræsidenten bestod af Ahlefeldts Efterfølger, den nye Kommandant Oberst Sames, samt de to Livlæger Etatsraad J. J. v. Berger og Professor C. J. Berger, og som ved sin Udnævnelse fik det Hverv at udarbejde Forslag til Forbedringer i Hospitalets hele Indretning¹⁾. I denne reformatoriske Overdirektion var C. J. Berger ikke blot den ledende Mand, men i Virkeligheden vistnok endog eneraadende, kun med den rigtignok væsentlige Indskrænkning opadtil, at han var afhængig af Struensees Villie. Overpræsidentens Stilling var dengang saa svag, at han næppe var i Stand til at hævde sig nogen Autoritet; vel havde han Villie, men vistnok ingen Evne til at værne om det Hospitals uforandrede Bestaaen, i hvis Overdirektion han ligefra dets Oprettelse havde havt Sæde sammen med A. G. Moltke og Ahlefeldt. Og efter kun en Maanedes Forløb havde han sin Afsked. Den nye Overpræsident i Kjøbenhavn, Grev U. A. Holstein, der ogsaa overtog Præsidiet i Hospitalsdirektionen, var iforveien overvældet med mange nye vigtige Hverv og udmærkede sig i det Hele næppe ved Grundighed. I ethvert Tilfælde havde han saa lidt Begreb om Hospitalets indre Anliggender, at han vanskelig kunde gjøre andet end følge Berger, den fælles Protektors særlige Mandatarius. Oberst Sames synes at have været en meget ubetydelig Mand, der heller ikke kan have besiddet nogen lægevidenskabelig Indsigt, og det eneste Medlem af Over-

¹⁾ Direktionens Deliberationsprotokol og Kopibog i Hospitalets Arkiv.

direktionen, der med god Grund og Autoritet kunde have hævdet Hospitalets Traditioner mod Omvæltningsiveren, Livlæge v. Berger, en af Moltkes Hovedstøtter ved Hospitalets Fuldførelse og lige fra den Tid „Tilforordnet“ i Direktionen, trak sig paa dette Tidspunkt, som allerede nævnet, mere og mere tilbage fra Deltagelse i Begivenhederne, ligesom han fra Sommerens Begyndelse opholdt sig paa Fredensborg hos Enkedronningen og hendes Søn. I de hyppige Deliberationer og Voteringer i Overdirektionens Møder i Foraaret 1771 ses han ogsaa kun at have taget ringe Del¹⁾. Det var i Virkeligheden C. J. Berger, der som sin Suveræn Struensees betroede Minister ledede og gennemførte hele den indgribende Omvæltning i den lille Hospitalsstat.

Den begyndte med, at Overdirektionen ifølge en allerede den 9. Febr. udgaaet Ordre om, ved Siden af sine tidligere modtagne Hverv „tillige at drage Omsorg for de veneriske Sygdommes Kur i Hospitalet“, skred til Gjennemførelsen af denne mod Fundatsen stridende Foranstaltning og i Løbet af Foraaret kom til det Resultat at sløife Kirken og inddrage Præstens dertil stødende Værelser for her uden Hensyn til al derved vakt Forargelse at skaffe Plads til disse Syge. Den nødvendige Ombygning tog imidlertid saa lang Tid, at Sygestuerne til de Veneriske først bleve færdige i Efteraaret, hvorefter en særlig Kandidat, Kompagnikirurgen Stud. chir. Heinrich Fr. Friese, blev ansat til at tage sig af deres Kur. Paa Grund af Kirkens Sløifning skulde ifølge en kgl. Kabinetsordre de nyfødte Børn i Hospitalets Fødselsstiftelse derefter døbes i et af dennes Værelser.

¹⁾ Direktionens Deliberationsprotokol.

I en omfattende kgl. Resolution af 15. Mai 1771 bleve baade denne Forandring og andre endnu mere indgribende Omvæltninger endelig fastslaaede. Navnlig kuldkastedes Fundatsens smukke Hovedbestemmelse, ifølge hvilken alle fattige Syge, der stod uden Hjælp, og i første Række „Trængende af Borgerstanden“, havde Adgang til Kur i Hospitalet. I en af Overdirektionens samtlige Medlemmer undertegnet og offentliggjort Plakat af 21. Mai 1771 underrettes Publikum om, at den nævnte kgl. Resolution bestemmer, at i Fremtiden (ø: fra 1. Juni 1771) „ingen Syge af den civile Etat skal indtages uden alene saadanne, som staa i Hans kongelige Majestæts Tjeneste“. De lavt lønnede skulde indlægges frit, de bedrestillede for en moderat Betaling. Ved Siden heraf fik Militæretaten Adgang til Hospitalet i langt større Udstrækning end tidligere. Denne radikale Afspærring af Hospitalet for fattige Borgere var dog i Virkeligheden ikke ganske saa barbarisk, som det kunde synes, idet allerede dengang en kongelig Kommission, bestaaende af Etatsraad Ryberg, Pastor Resewitz og Raadmand Lunding, havde under Overveielse en Reorganisation af Kjøbenhavns Fattigvæsen med særligt Hensyn til Sygehjælp, hvorved man ogsaa var betænkt paa en Udvidelse til Sygebrug af det nybyggede Almindelig Hospital, der oprindeligt væsentlig var en Lemmestiftelse, men nu skulde modtage de fattige Syge af Borgerskabet. Tillige maa det indrømmes, at Militæretaten dengang var uheldig stillet med Hensyn til Sygehuse, navnlig efter at det oprindeligt kun for Syge bestemte Kvæsthus for en stor Del anvendtes som Pleiestiftelse.

I samme Resolution gjenkaldtes den Hospitalet forundte Egen- og Territorial-Ret, og det underlagdes Stadens ordentlige Jurisdiktion. Endvidere bleve de hidtidige

„Tilforordnede“ i Direktionen afskaffede, idet Lægerne (altsaa hovedsagelig repræsenterede af Berger) nu vare rykkede op i selve Overdirektionen og ikke mente at behøve videre administrativ Hjælp, men vel netop ønskede at kunne skalte og valte uden at hæmmes af en saadan. Her havde Berger dog aabenbart overvurderet sig selv, thi endnu i paafølgende Juni Maaned maatte Direktionen anmode Kjøbenhavns nye Stadsraad om „at anbefale to vederhæftige og fornuftige Borgere til Hjælp i Forretningerne“, hvorefter ogsaa Urtekræmmer Thomsen og Vintapper Klingenberg beklædtes med dette Tillidshverv. Videre befaledes det i den nævnte Resolution (§ 10), at den tidligere under Fattigvæsenets Administration sorterende Fødselsstiftelse i Frederiks Hospitals Pavillon skulde henlægges under Hospitalets Direktion, en iøvrigt ganske naturlig Udvidelse af Bergers Myndighedsomraade, samt at Hospitalet og Inokulationsanstalten paa Solitude skulde forenes under fælles Bestyrelse, hvorved vistnok tilsigtedes ved Hjælp af Berger at bringe større Fart i denne Anstalts hidtil temmelig træge Virksomhed¹⁾. Senere gaves Ordre til, at baade Hospitalets og Anstaltens separate Fonds og først og fremmest den for Hospitalet betydningsfulde Indtægt af Kortstemplingen skulde inddrages²⁾, for at alle Udgifter derefter kunde blive afholdte direkte af Kongens Kasse — en Foranstaltning, der jo kun var et enkelt Udtryk for de af Struensee og hans Broder etablerede finansielle Principer³⁾.

Men gennemførtes der saaledes i Hospitalsfundatsen under Bergers meget væsentlige Medvirkning gjennem-

¹⁾ Bibl. for Læger, 7. R. II, S. 362.

²⁾ Adressekont. Efterr. 1771, 11. Decbr.

³⁾ Nyt hist. Tidsskr. IV, S. 674.

gribende, mer eller mindre forsvarlige Forandringer, saa mærkedes hans Herskerhaand ikke mindre i Hospitalets indre Forvaltning. Han optraadte her med en hensynsløs Myndighed og autokratisk Vilkaarlighed, som iøvrigt jo i det Hele er karakteristisk for den Struensee'ske Administration, og som tydeligt vidner om den tidligere saa besindige og humane Mands Svimmelhed, vidner om, at han, om end kun meget en miniature, havde gjort sin nye Herre og Mester til sit ligefremme Forbillede. I Foraaret 1771 besluttede Direktionen (Berger), at der skulde indføres en ny Indretning i Hospitalets Økonomi. Den ved kgl. Bestalling 1766 tiltraadte Økonomus Lund, en utvivlsomt særdeles hæderlig og paalidelig Mand, fik pludselig Ordre af Direktionen til at gjøre Plan og Beregning, hvorefter han kunde paatage sig hele Økonomien (ikke blot som tidligere Bespisningen) for en vis Dagpenge for hver Patient¹⁾. Hans Overslag (til 12½ Sk. pr. Patient) tilbagevistes imidlertid af Berger, der efter en Beregning, han selv havde udført, men som røbede mere Selvsikkerhed end Paalidelighed, erklærede 11½ Sk. daglig for en tilstrækkelig Betaling. Da Lund „ikke kunde indgaa saadanne Konditioner“, blev han til Trods for sin kongelige Bestalling paa Livstid strax uden videre afskediget uden nogensomhelst Pension eller Ventepenge — dog med Direktionens Rekommandation til en eller anden Bestilling —, medens den af Berger protegerede Spisemester paa det nye Almindelig Hospital, Giesemann, der erklærede, at kunne modtage Direktionens Overslag,

¹⁾ Direktionens Deliberationsprotokol. Thaarup, Journal og Haand bog for Kjøbenhavnere, Kbhvn. 1797, S. 572 fl. O. L. Bang, Det kgl. Frederiks Hospital i Kjøbenhavn, 1840, S. 20. (Universitetsprogram.)

blev ansat i Stillingen og kort efter fik en meget betydelig Forhøielse i Betalingen — mere end Lund havde forlangt. Dette var Bergers sidste Myndighedsbedrift, inden han i sin Egenskab af kgl. Livlæge i Forsommeren 1771 tog Ophold hos Hoffet paa Hirschholm, foreløbig for særlig at vaage over Dronningen, der snart ventede sin Nedkomst.

I sit vidtløftige Svar paa Kvæstion 44 (om han har gjort Struensee Forslag til nye Indretninger) kommer Berger ind paa sit Forhold som Hospitalets ledende Direktør og søger ligeledes her at fremstille sin Færd i et saa uskyldigt Lys som muligt. Han paastaar, at han aldeles ikke har foreslaaet de nye Forandringer, der udfortes efter kgl. Kabinetsordrer, og at hans Udnævnelse til Direktør var ubekjendt for ham, indtil han af sin Meddirektør von Berger i Struensees Værelser fik at vide, at den var udfærdiget. Derefter ansaa han det for „sin Skyldighed at følge stricte Hans Maj.'s Befalinger“. Men i hans fremskudte Magtstilling ved Hospitalet synes dog en saadan Paastand om Fritagelse for Ansvar næppe at kunne være reelt holdbar, selv om han altsaa skulde have spillet den ynkelige Rolle kun at have været Struensees aldeles uselvstændige Mandatarius, hans „âme damnée“ i Ordets bogstavelige Forstand. Et enkelt iøvrigt ikke gennemført Forslag til Reform i Hospitalet vedkjender han sig dog at have stillet udelukkende paa eget Initiativ, nemlig et Forslag om en forbedret og udvidet klinisk Undervisning baade i Medicin og i Kirurgi — et Forslag, han ogsaa kan være berettiget til med Selvfølelse at fremhæve, forsaavidt som et saadant afgiver et nyt Vidnesbyrd om hans fremskredne Opfattelse og klare Erkjendelse af de Krav, som en virkelig frugt-

bringende Lægeuddannelse maatte fordre opfyldte, og som man dengang næppe nok i Tyskland og end mindre her hjemme havde faaet Øiet aabnet for.

Dette Forslag, som han erklærer tillige at have indsendt til den tidligere Universitetspatron Thott, var imidlertid kun et enkelt Udtryk for en omfattende Bestræbelse, som Berger ses at have udviklet i denne reformivrige Periode, og som gik ud paa intet mindre end at reorganisere hele Universitetet i den nye Tids Aand, befri det fra Skolastikens Lænker og gjøre det til et Akademi for den fremskredne Videnskab. Han var bleven træt af sin begrænsede Reformvirken i sit eget Specialfag, hvor hans Ideer allerede vare blevne absorberede og gjorde videre frugtbringende af hans Disciple, og saa vilde han til at reformere Videnskaben in toto, forsaavidt som den repræsenteredes ved Universitetet. Hvorvel han ikke direkte erklærer det i Forhørene, kan der efter hans forskjellige spredte Udsagn om hans Impulser til en saadan Reform ikke være Tvivl om, at hele den Virksomhed, som udfoldedes paa dette Omraade ligefra Begyndelsen af Aaret 1771¹⁾, for en væsentlig Del har ham til Ophavsmand. Og da de paa Kabinettets Befaling indgivne Reformforslag fra Konsistorium og fra en nedsat kongelig Kommission (Stampe, Carstens, Suhm og Hübner) ikke befandtes tilfredsstillende, skred Struensee i Sommeren 1771 netop paa Bergers udtrykkelige Forslag til at nedkalde Biskop Gunnerus fra Trondhjem²⁾. Denne reformatorisk ufortrødne Kraftnormand, der ikke tøvede med at efter-

¹⁾ Se Nyerup, Kjøbenhavns Universitets Annaler S. 375 ff.

²⁾ Ordren til Gunnerus om at give Møde er dateret 6. Juli 1771 (Pakken „Struensee Nr. 25“).

komme Kabinettets Anmodning, maatte ogsaa være fuldt efter Struensees og Bergers Ønske.

At Nedkaldelsen af Gunnerus er Bergers Værk, og at Nyerups forskjellige Gisninger¹⁾ om, hvem der maatte have henledet Struensees Opmærksomhed paa den norske Bisp, ere feilagtige, fremgaar noksom af Bergers Besvarelse af Kvæstion 44, hvor han tillige udførligt motiverer de gunstige Forventninger, han har knyttet til den trondhjemske Reformator. Han erklærer aldrig at have staaet i noget personligt Bekjendtskabsforhold til denne, der dog som Doctor og Docent i nogle Aar havde været i Kjøbenhavn, men han kjender Gunnerus's Skrifter og betegner ham som „en indfødt, kyndig, berømt og i hele Europa bekjendt Mand“. Ogsaa den Omstændighed, at Gunnerus var Bisp i Trondhjem, erklærer Berger for at have været et medvirkende Moment til at foreslaa ham. Thi paa Grund af den lange Afstand vilde Reisen til Kjøbenhavn tage Tid, og det ansaa Berger for heldigt, idet der da vilde være Haab om, at „den overdrevne Reformations Heede imidlertid skulde noget aftage“. Af Gunneri Plan oplyser han at have „gjort et Udtog og lagt til en Promemoria angaaende det medicinske Fakultet, som er i Kommissionens Hænder“.

Denne til Kabinetsministeren rettede Promemoria findes i Afskrift i den ovenfor nævnte Pakke „Struensee Nr. 25“ i Rigsarkivet og er dateret d. 21. Novbr. 1771. Den giver karakteristiske Bidrag til yderligere Belysning af Bergers videnskabelige Grundsyn, men derimod ikke noget Indtryk af en grundigt gjenomtænkt Plan —

¹⁾ Nyerup, anf. St. S. 403.

Paavirkningen af den Struensee'ske febrile Ifærdighed og Overfladiskhed mærkes ogsaa her. Skrivelsen begynder med at gjøre opmærksom paa, at Biskop Gummerus i sin Reformplan ikke har foreslaaet bestemte Mænd til Besættelsen af den medicinske Klasse under det filosofiske Fakultet (i Planen er kun foreslaaet 3 Professorater og 1 Adjunktpost¹⁾), ligesom han heller intet har bestemt om den medicinske Examen. Denne Undladelse er aabenbart sket efter Aftale med Berger, der ogsaa flere Steder i Skrivelsen lader skinne igjennem, at han indtager et hjælpende og protegerende Standpunkt ligeoverfor Biskoppen. Han skal altsaa udfylde Lakunen i Planen og foreslaar til den theoretiske og praktiske Profession Fysikus Hensler i Altona, hvem han anser for den dygtigste af de for Haanden værende Kræfter. Foruden den stipulerede normale Professorgage af 600 Rdl. (kun Vicekansleren og enkelte andre Professorer skulde efter Planen have 1000 Rdl.) skulde han endvidere oppebære 400 Rdl., idet han tillige skulde være Medikus ved Frederiks Hospital. Den gamle Overlæge Fabricius skulde da gaa af og kunde som en velhavende Mand nøies med en Pension af 400 Rdl. Næst efter Hensler fremhæver han som et lovende Professoræmne Hofmedikus Tode, „dessen gute Studia, Fleiss, deutlicher Vortrag und simple Methode seine beste Empfehlung sind“. Til Professio anatomiae, chirurgiae et medicinae forensis foreslaar han Admiralitetskirurg Callisen som en dertil særdeles vel skikket og dygtig Mand. Denne maatte saa afgive sin Lægepost, men dog beholde Overinspektionen paa Holmen, hvorved han kunde faa et Tillæg i sin

¹⁾ Nyerup, anf. St. S. 389.

Gage af 200 Rdl. Berger foretrækker Callisen for Hofkirurg Kølpin; „er hat allerdings viele chirurgische Kenntnisse, ist aber im Vortrage weitläufig, vor Anfänger zu genau und dem theoretischen Kitzel übermässig ergeben“ — denne sidste Egenskab maatte være Berger i høi Grad imod. Det kirurgiske Kollegium (d: det anatomisk-kirurgiske Theater) foreslaar han at lade gaa ind, og Generaldirektøren Professor Hennings, „welcher zum Dociren gar nicht aufgelegt ist“, pensioneres med 400 Rdl. I dette løst henkastede Forslag synes han at have glemt eller nævner i ethvert Tilfælde aldeles ikke det af Gunnerus fastslaaede 3. Professorat, men uden Tvivl har det været Bergers Mening fremdeles at bevare dette for sig selv som *Professio artis obstetriciæ*.

Det følgende Afsnit af Skrivelsen omhandler en Reform af den medicinske Examen. Ogsaa paa dette Punkt er hans Fremstilling temmelig løs og ikke fri for Uklarhed, hvorvel den ogsaa giver Vidnesbyrd om hans fremskredne Standpunkt. Han vil fremdeles have to Arter medicinske Examina, nemlig foruden den sædvanlige akademiske Examen en mindre omfattende for Ikke-Akademikere, hvilken nærmest maatte svare til den allerede ved Reskriptet af 28. Juni 1737 anordnede medicinske Tillægsprøve for Regiments- og Divisionskirurger, og som skulde afholdes af Collegium medicum uden Medvirkning af Professores facultatis. Disse skulde efter hans Forslag herefter ikke være Medlemmer af Kollegiet, for at de kunde anvende al deres Tid til Undervisning; dog skulde de være pligtige til at give Kollegiet Responsa. Den store akademiske Examen, som skulde tages før Erhvervelsen af Doctorgraden og af alle Aspiranter til Provincial-Medikater, skulde deles i en theoretisk Prøve og i

en tre Aar derpaa absolveret „praktisk Promotionsexamen“, idet hele det mellemliggende Tidsrum skulde anvendes til klinisk Uddannelse i Frederiks Hospitals medicinske og kirurgiske Afdelinger. Hvorledes denne 3aarige Uddannelse i det Enkelte skulde gennemføres, nævner han intet om, maaske fordi han har formuleret det i sit ovenfor nævnte specielle Forslag om denne Sag.

Den øvrige Del af Bergers Skrivelse bestaar i Henstillinger og Forslag angaaende Forhold udenfor Lægevidenskabens Omraade og optræder som supplerende eller dog støttende og beskyttende tilsvarende Forslag fra Gunnerus's Side. Tildels streife de udenfor Universitetets Enemærker; han anbefaler saaledes at give Gunnerus den ønskede Tilladelse til at gjøre Forslag angaaende Omdannelse af Videnskabernes Selskab, ligesom han støtter Biskoppens Forslag om at udnævne Geheimearkivar Langebek til kgl. Bibliothecarius¹⁾. Iøvrigt fremhæver han, at Gagereguleringen med 1000 Rdl. som Maximum for Professorerne vel i det Hele var tilfredsstillende, men at enkelte fortjente ældre Professorer dog kunde gjøre Krav paa særlige Hensyn, saaledes navnlig Etatsraad Kall, Senior Universitatis, hvem han roser i stærke Udtryk, og Astronomiæ Professor Etatsraad Horrebow. Ogsaa Etatsraad Kofod Ancher fremhæver han med megen Ros og som en særlig fortjent, i Udlandet berømt juridisk Videnskabsmand, men foreslaar samtidig at sætte ham, der „wegen Unvermögen des Sprechens zum Dociren unbrauchbar ist“, ud af Funktion ved Universitetet og i Stedet overdrage ham alene den Udarbeidelse af en ny Lovbog, som den nedsatte Kommis-

¹⁾ Se Werlauff, Det store kgl. Bibliothek, S. 179 Note. Nyerup anf. St. S. 386.

sion ikke havde formaaet at fuldføre. For dette vigtige Arbejde skulde da Kofod Ancher oppebære 1400 Rdl. aarlig, hvorved han ikke vilde lide noget Tab i sine hidtidige Universitetsindtægter.

Dette Forslag til at give Kofod Ancher en forandret offentlig Stilling er næppe uden Forbindelse med en ærgjerrig og dristig Tanke, som aabenbart rørte sig hos Berger, men som han af letforstaaelige Grunde ikke kunde fremsætte i sin officielle Skrivelse til Kabinetsministeren. Tanken lader han sin Ven Gunnerus fremsætte i dennes samtidige Forslag til Oprettelsen af et norsk Universitet i Christianssand. Biskoppen erklærer nemlig, at han i saa Tilfælde selv maa overtage Ledelsen af dette og ikke som oprindelig paatænkt kan fungere som Vicekantsler ved Kjøbenhavns Universitet. Og han fortsætter: „Der Mangel in Copenhagen konnte ersetzt werden, wenn einer von den beyden sehr gelehrten, geschickten, unpartheyischen, patriotischen und fleissigen Männern, der Hr. Etatsrath Kofod Ancher oder aber der Hr. Archiater und Professor Berger hier als Vicekanzler — — beschicket würde¹⁾.“ Ved nu at bringe den i videnskabelig Henseende unægtelig meget farlige Konkurrent over i en Virksomhed udenfor Universitetet har Berger vistnok haabet at jævne Veien for sig selv til at blive det anselige danske Universitets høieste Embedsmand, blive den Professor, der var „primus inter pares et consistorii præses“ og i Virkeligheden Universitetets alt formaaende Herre. At man derved aldeles opgav Bestemmelsen i det oprindelige Reformforslag om, at Vicekantsleren skulde være Universitetets Professor theologiae

¹⁾ Nyerup, anf. St. S. 403.

primarius, og i høi Grad stødte an mod Traditionen, synes ikke at have voldt Gunnerus Skrupler og maatte jo ogsaa være temmelig irrelevant i hin uforfærdede Omvæltningsperiode. Gunnerus og Berger havde aabenbart indgaaet en gjensidig Forsikringsforening, de skulde hjælpe hinanden yderligere i Veiret til Ærens og Magtens Tinder.

En Meddelagtighed i den af Struensee ved Forordningen af 16. Novbr. 1771 gennemførte betydningsfulde Reform i Kjøbenhavns Fattigvæsen, Oprettelsen af den „almindelige Pleieanstalt“, for hvilken Berger blev lægekundig Meddirektør, vedkjender denne sig med en vis Stolthed, der staar i tiltalende Modsætning til den ikke synderlig freidige Reservation, han i andre Forhørsbesvarelser udviser. Denne Reform var ogsaa et godt og af Eftertiden anerkjendt Værk, og ikke mindst med Hensyn til Ordningen af de Fattiges Sygepleie, den Del af Reformen, der laa hans Impulser nærmest. Men iøvrigt søger han dog ogsaa her — vel sagtens i Arrestantens Følelse af, at enhver Samvirken med den fældede Minister kunde være til hans Ugunst — at gjøre sin Indflydelse paa Reformen saa ubetydelig som muligt. Han erklærer kun at have været Aarsag til Nedsættelsen af den allerede ovenfor nævnte Kommission (Svar paa Kv. 46) og at have haft Indflydelse paa Valget af dennes Medlemmer; navnlig har han anbefalet dertil Pastor Resewitz paa Grund af dennes „Indsigter og Redelighed“. Ved sit Bekjendtskabsforhold til denne har Berger uden al Tvivl konfereret med ham om den vigtige foreliggende Sag og privat givet ham sine Meninger tilkjende om Spørgsmaal, hvori Berger fra sin mangeaarige Ansættelse under Fattigvæsenet havde særlige Indsigter. Men for-

melt har han naturligvis kunnet erklære som i Forhøret, at han efter Kommissionens Nedsættelse har staaet udenfor Sagen, lige til den udarbejdede Plan havde faaet kgl. Sanktion. Først derefter sagde Struensee til ham, at han skulde være Meddirektør for Pleieanstalten og „skulde paatage sig de behøvende medicinske Anstalter“. Han „undskyldte sig saa meget han kunde“, men fik dog strax efter ved en Kabinetsordre sin Udnævnelse, som ogsaa var ham imod, „fordi Posten var gageret; saaledes vilde Kongen have det, sagde Struensee. Var Gagen ham imod, kunde han jo give den til Pleieanstaltens Kasse.“ Herved kom Berger i en ny indflydelsesrig Magtstilling, til hvilken Administrationen af de kjøbenhavnske Hospitaler (undtagen Frederiks Hospital) og en stor Del af Hovedstadens Medicinalvæsen var knyttet. Ogsaa med Hensyn til denne Udnævnelse gaar den bestandige Forvexling med Livlæge von Berger igjen hos Historieskriverne¹⁾, hvad der her ganske vist har været saameget vanskeligere at undgaa, som denne sidste det følgende Aar, efter Bergers Fald, blev hans Efterfølger i Posten²⁾.

At han ved denne sin Interesse for Kjøbenhavns kommunale Forhold og Reforme og ved sin trods al Benægtelse aabenbart hæftige Higen efter Indflydelse og Magt ogsaa, om end kun under Haanden, har havt en ret vigtig Finger med i Spillet ved den radikale og hovedkulds Omdannelse af Hovedstadens hele kommunale Bestyrelse, ligger nær at antage og fremskinner af For-

¹⁾ Host, anf. St. II, S. 388. Wendt, Almindeligt Hospital, Kbhvn. 1833, S. 9. (I C. Pontoppidans Magazin er Angivelsen derimod rigtig.)

²⁾ Collegium medicum's Korrespondance-Protokol.

hørene, hvorvel han paa dette Punkt er særlig ivrig for at vise sin Uskyldighed og sin Uenighed med Struensee — selvfølgelig fordi denne, selv i den Struensee'ske Periode paafaldende vilde Omvæltning med fuld Føie havde vakt Indignation i alle Kredse. Berger forklarer (Svar paa Kv. 44), at han først erfarede Planen efter Udnævnelsen af den nye Overpræsident Grev Holstein, der ved Slutningen af et Direktionsmøde paa Frederiks Hospital fremstillede Sagen for ham. Han udtalte strax sine Betænkeligheder og erklærede det for „en meget betydelig Sag“. Kort efter „traf“ han Greven hos Struensee og blev da raadspurgt om Valget af Personer til de nye Magistratsembeder. Han lovede at overveie Spørgsmaalet og at ville komme tilbage med sin Besked om Aftenen. Her erklærer han alvorligt at have advaret Struensee mod at foretage denne Forandring, tilmed paa en saa kraftig Maade, men opgav dog samtidig som passende Emner til de to Borgermesterposter Generalauditør Bornemann og Justitsraad, Landsdommer C. P. Rothe, hvilken sidste var gift med en Slægtning af Bergers afdøde Hustru¹⁾. Flere vidste han ikke at nævne, og Raadmændene toges da ved Eftersøgen i Statskalenderen. Ved samme Leilighed skete den komiske Feiltagelse, som iøvrigt allerede af Molbech er fremdragen, at den med alle Personalforhold fuldstændig ukjendte Holstein sendte Ordren om at møde i Kjøbenhavn til Overtagelse af Borgermesterembedet ikke til den af Berger anbefalede C. P. Rothe (den bekjendte historiske Forfatter), men til Broderen, den som Forfatter end mere bekjendte Tyge Rothe, der netop ogsaa var Justitsraad og Landsdommer — i Sjælland, medens hin

¹⁾ Nyt hist. Tidsskr. IV, S. 665 (Wasserschlebens Optegnelser).

boede i Jylland. Bergers Protégé og Slægtning beholdt saaledes ved Skæbnens Spil ikke Borgermesterposten. Uden alt Omsvøb vedkjender Berger sig dog et fra ham udgaaet og antaget Forslag, der hørte ind under Magistratsreformen, og som han i en Promemoria af 1. Decbr. 1770 udførlig har motiveret¹⁾, nemlig det, at den københavnske Stadsfysikus i Lighed med, hvad der virkelig havde været Tilfældet ved Aarhundredets Begyndelse, ifølge sin Embedsstilling skulde være Medlem af det nye Stads-Raad og nu som første Raadmand. Denne Omsorg for at faa den lægevidenskabelige Sagkyndighed repræsenteret i Stadens Raad taler ogsaa til hans Ære og er et smukt Udtryk for den praktiske Vægt og Betydning, han tillagde sin Videnskab.

Det fremgaar endvidere af Forhørene, at han, om end kun leilighedsvis, har støttet Struensee med Raad og Forslag ogsaa paa andre Omraader. Saaledes er han ikke alene, som der staar i Inkvisitions-Kommissionens resumerende Erklæring til Kongen af 5. Mai 1772²⁾, bleven konsuleret af Struensee angaaende Udnævnelsen af en Chef paa Holmen i Reiersens Sted, men har ogsaa foreslaaet og anbefalet dertil Kommandør-Kapt. Krabbe, fordi denne var „meget kyndig og retskaffen“ (Svar paa Kv. 46). Angaaende de i hans Gjemmer fundne Papirer med Forslag til Admiralitetet oplyser han iøvrigt, at de kun angik paatænkte og i Forening med Etatsraad v. Berger foreslaaede Forandringer i Marinens Medicinal-væsen. Af andre Enkeltheder i Forhørene faar man yderligere Vidnesbyrd om, at Struensee vedblivende har

¹⁾ I Pakken „Struensee Nr. 25“.

²⁾ Høst, anf. St. III, S. 192.

betragtet ham som sin særlig tro Tillidsmand. Saaledes meddeler han i Svaret paa Kv. 62, at han kom til Hirschholm, netop da Rygtet om Gjæring og S sammensværgelse blandt Holmens Folk var naaet derud¹⁾, at han traf baade Struensee og Brandt meget urolige, og at Struensee da tog ham ind i et Kammer for at erfare hans Mening om Situationen. Berger, der Dagen iforveien havde været paa Holmen i Sygebesøg hos sin Protégé, den nye Chef Krabbes Hustru og ogsaa talt med Manden, af hvem han havde hørt beroligende Udtalelser, refererede disse for den forskrækkede Minister. Naar han førend Udstedelsen af Forordningerne om Ophævelse af forskellige Indskrænkninger i Ægteskaber mellem Beslægtede har formaaet uden al Erklæring fra den geistlige Overøvrighed og derpaa baseret Dispensation at skaffe sin Svoger Poul Egede kongelig Tilladelse til at ægte hans afdøde Hustrues Søster²⁾, saa vidner saadant yderligere om et ret nøie Forhold til Struensee.

Men dog gjør han som allerede tidligere fremhævet rundt om i Forhørene med Styrke gjældende, at Forholdet mellem dem aldrig var intimt eller virkelig venskabeligt, og dette kan maaske ogsaa blive ret plausibelt ved Struensees nævnte eiendommelige Naturel, der af Berger i Svar paa Kv. 64 (hvem S. havde til Raadgiver foruden B.?) karakteriseres saaledes: „Han har altid været af den Tanke, at Struensee aldrig har gjort sig en ordentlig tydelig Administrations Plan; og ligesaa, at hand aldrig har havt egentlige Raadgivere, som hand kunde konsulere over saadan Plan; Falkenskjold maaskee i Hen-

¹⁾ Se Reverdøl S. 220.

²⁾ G. L. Baden, Chr. VII's Regjerings Aarbog, S. 178.

scende til det Militære. Hand har altid syntes, at Struensee alene har handlet efter Omstændighederne, saaledes som han selv syntes bedst, og ikke begjært andres Raad uden hist og her og ved Leylighed.“ Som Vidnesbyrd om, at han ikke var Struensees nære Ven, henviser han dernæst til, at han til Forskjellige har yttret sig endog stærkt misbilligende om Ministerens Færd, saaledes til Oberst Lehmann, der i Sommeren 1771 kom ud til Hirschholm med et Projekt om Militæretaten og viste ham dette. Han udtalte sig da til Lehmann „alvorlig om Struensees Administration og advarede mod at tage Deel deri“. I lignende Retning vil han have udtalt sig til Justitsraad Sturz, hvad der ogsaa bestyrkes af dennes Forsvarsdeposition til Inkvisitions-Kommissionen af 15. Febr. 1772¹⁾. Sturz karakteriserer heri det Forhold, hvori de forskjellige arresterede Personer formentlig stod til Struensee, og siger om Berger: „B. war zwar viel bey dem Grafen Struensee und oft bey I. M. der Königin, er schien indessen von Veränderungen und Affairen nur mittelmässig unterrichtet zu sein, die Erhöhung in Grafen-Stand und die Cabinets Ordre haben ihn, wie es mir vorkam, aufrichtig bestürzt gemacht, und er hat damahls und nachhero zuweilen gesagt, dass er gern wünschte mit wenigem Gehalte vom Hofe wegzukommen.“ Og den bestemt formulerede Sigtelse i Kv. 68: „Om Arrestanten ikke saavel skriftlig som mundtlig i alle Selskaber og ved alle Leyligheder har approberet og forsvaret alle Struensees daarlige, ja endog hans voldsomme foretagne Anstalter?“ afviser han ligesaa bestemt i følgende Svar:

¹⁾ Sturz's Papirer i Rigsarkivet, benyttede af Bobé i Beiträge zu H. P. Sturz's Lebensgeschichte (Vierteljahrschrift für Litteraturgeschichte IV, 1891, S. 462 ff.).

„Siden Grev Struensee har begyndt at handle uden Forsigtighed, men tværtimod med den største Ubetænksomhed, saa har hand saavel misbilliget hans Gjerninger som alle andre fornuftige og troe Undersaatter, og i al den Tiid, som ey kan regnes længere end fra Finantz Collegii Indrettelse, har hand saa saare lidet været i Selskaber, at hand ikke engang kunde have Leylighed til at yttre sig derom.“ Han protesterer i sit Svar paa den følgende Kvæstion om det kapitale Punkt, Forstaaelsen af Kongeloven („om han ikke har udladt sig med, at Kongeloven var et Chimære og et Chartesque?“), paa det Bestemteste imod en saadan Beskyldning. Han meddeler tillige, at han „i Nærværelse af flere Folk“ har hørt Struensee fremsætte den Lære, at „Kongeloven som en Forordning givet af en souverain Konge af en anden souverain Konge igjen kunde ophæves“ (Svar paa Kv. 57).

Hvor fjernt han i Virkeligheden, navnlig i den sidste Tid, vil have staaet Struensee, og i hvor høi en Grad han vil have misbilliget dennes Regimente, præciserer han særlig stærkt i sit Svar paa Kv. 51: „Om hand ikke, da hand fuldkommen har været i Struensees Confidence og af ham er consuleret i alle vigtige Foretagender, veed, hvad Struensees Hensigt har været med alle de af ham foretagne Forandringer?“ Bergers Svar herpaa er saalydende: „Hand nægter aldeles at have været i Struensees Confidence, og hand er vis paa, at af alle Acterne og af Alt, hvad der er passeret, siden Struensee er kommen her i Landet og bleven Minister, intet kand udledes, som tilstrækkelig kand bevise, at hand i særdeles Confidence med Struensee nogen Tid har staaet; naar han har konsuleret Arrestant, og begjæret hans Tanker mundtlig eller skriftlig, har det været medicinske, Hospitals-,

Fattiges eller Lærde Sager angaaende. Alle andre Ting og Forandringer ere ey alene skedte ham uafvidende, men er gaaet ham lige saa nær til Livet som andre troe Undersaatter, som med Rette har disapproberet mange af disse Forandringer. Hand har og ved mange Leyligheder og til mange Folk givet sin Tænkemaade aabenbar og tydelig til kjende, saa at det er ham ganske ubegribeligt, hvorpaa denne soupçon kan grunde sig, at han har levet i en særdeles Connexion og Fortrolighed med Struensee. Hand veed altsaa slet intet, hvad Struensees Hensigter egentlig have været med hans Foretagender, men hand har alletider troet, at hand har handlet efter nogle gode almindelige Principia, som han ey var i Stand til at anvende i Særdeleshed, siden han aldeles mangler de vigtigste og uomgængeligste Kundskaber, som udkræves til en saadan Administration, og da han altsaa havde hverken Kundskab eller Tiid at udføre med behørig Overlæg alle til saa vigtigt et Embede hørende Pligter, saa kunde dette Sagens Forhold ikke andet end at have saadanne slette Følger.“ I sit Svar paa den følgende Kvæstion erklærer han som yderligere Vidnesbyrd om, hvor lidet han i ethvert Tilfælde i den afvigte Sommer stod i Struensees Fortrolighed, og forøvrigt i Overensstemmelse med det af Sturz afgivne Vidnesbyrd, at han aldeles ikke vidste, at Favoriten skulde være Minister eller var bleven det, førend Dagen efter Udnævnelsen.

Men naar han stod eller rettere sagt i Løbet af Aaret 1771 efterhaanden var kommen til i Virkeligheden at staa Struensee saa fjernt og i den Grad var kommen til at misbillige dennes hele Færd, naar han nu saa klart saa det skæbnesvangre, det fordærvelige og uhold-

bare i det nye System, saa fremstiller sig det Spørgsmaal, hvorfor han da vedblev i Yderverdenens Øine at holde sig saa nær til den farlige Magthaver, at staa Last og Brast med ham og paatage sig bestandig nye Tillidsmandater for ham. Der fortælles rigtignok af Molbech¹⁾, at han i Efteraaret 1771 skal have gjort et direkte Forsøg paa afgjort at bryde ud, idet han søgte Forbindelse med Reverdil og foreslog denne Planer mod Struensee. Men ved nærmere Undersøgelse viser det sig, at denne i det Hele apokryfe Beretning, der allerede paa Forhaand er usandsynlig baade ved Bergers hele Stilling og ved det aabenbart meget kjølige Forhold, der bestod mellem ham og Reverdil, kun beror paa den sædvanlige Forvexling af Berger med von Berger — en Forvexling, der rigtignok her ser meget paafaldende ud, for saa vidt som Molbech udtrykkelig fremhæver, at den paagjældende Konspirator var „Hoflæge, Professor C. J. Berger“. Imidlertid staar der ganske tydeligt i Molbechs Kilde²⁾, at det var *von* Berger („Mr. *de* Berger³⁾) lui (∩: Reverdil) en parla d'une manière si forte et si pressante, qu'il en fut étourdi“), og denne stod fra tidligere Tid i et saa nært Forhold til Reverdil, at en saadan fortrolig Henvendelse nok kunde antages plausibel, tilmed paa et Tidspunkt, hvor den klogt beregnende von Berger havde taget sit Parti og fuldt ud sluttet sig til Enkedronningens Hof. C. J. Berger vedblev til det Sidste at være Struensees „âme damnée“ i hele sin Optræden og til Trods for sin voxende Betænkelighed og Misfornøielse med Ministeren at samvirke trolig med denne — vistnok ved

¹⁾ Anf. St. S. 724.

²⁾ Pakke om Reverdil i Wasserschlebens Samlinger.

³⁾ C. J. Berger kaldes altid i Optegnelserne „le Professeur Berger“.

en Forening af meget uensartede Motiver, der tilsammen for ham fik en tvingende Karakter.

Berger har selv i Forhørene fremstillet sit Motiv til sin vedblivende nøie Forbindelse med det nye System, og det er et meget ophøiet Motiv. Til Meddelelsen om sin væsentlige Andel i Tilstræbelsen af en Universitetsreform og i Indkaldelsen af Biskop Gunnerus knytter han den Bemærkning: „Da alle Ting skulde og maatte forandres, saa var der ikke Spørgsmaal at forhindre det, men saavidt muligt var, ved Leilighed at gjøre saadant noget, som kunde have den Indflydelse, at den mindst mulige Skade skeedte.“ Og i sit Svar paa den sidste Kvæstion (70) præciserer han dette Synspunkt yderligere ved at sige, at „Alt, hvad hand har foretaget, har han alleneste gjort uden particuliere Hensigter, ey for at skade noget Menneske, men for at hindre iblandt et større Onde og iblandt for at befordre det beste“. Og et Vidnesbyrd om, at dette smukke Motiv virkelig har rørt sig hos ham, afgive flere af de Personer, han anbefalede til vigtige Stillinger og Hverv. Paa hans Valg kan der i det Hele næppe være særdeles meget at udsætte.

Viste Berger sig saaledes ikke blot som Struensees „âme damnée“, men egentlig som Struensees Samvittighed, som den, der blev paa sin stærkt udsatte Post for at moderere og modvirke den ustyrlige Magthavers Misgreb, saa var dette Motiv dog selvfølgelig ikke det eneste eller paa nogen Maade det afgjørende. Tvertimod, det ligger i Sagens Natur og Forholdenes Udvikling, at Berger maatte blive, om det end efterhaanden og mere og mere var mod hans Villie, om han end tilsidst følte sig lige saa uhyggelig tilmode ved Situationen som de andre, der samvirkede med Struensee. Han var gaact

for vidt, han havde solgt sig, sluttet sig for nøie til det nye System, til at han kunde trække sig tilbage, saalænge den frygtede og hensynsløse Magthaver var Rigernes uindskrænkede Hersker, han havde kastet Broen af efter sig. Og hvorledes havde en Mand som Berger kunnet gjøre dette saa ubesindige Skridt? Aabenbart kun, som allerede antydet, fordi han fra først af havde følt sig stærkt tiltrukken af Struensee, fordi han var bleven fortryllet af det vildt og ubændigt fremstormende, det ideelt fantastiske og alle Skranker brydende i Struensees radikal-reformatoriske Despotisme, i hans ildfulde Aand og dristige Tanke. Der har i Bergers rigtbegavede, men urolige og sammensatte Personlighed været Streng, som sattes i stærk og sympathetisk Bevægelse ved denne Paavirkning. Hans ydre Færd afgiver, som vi have set, Vidnesbyrd om en saadan livlig og ikke ubetinget tiltalende Medsvingning. Selv kommer han ogsaa et enkelt Sted i Forhørene til ligefremt at bekjende en saadan sympathetisk Rørelse, om end med den frygtsomme Arrestants afdæmpede Ord, nemlig i Svaret paa Kv. 43 (om han ikke daglig har havt lange fortrolige Samtaler med Struensee?). Idet han i en vis Strid med sin hele øvrige Holdning maa besvare dette Spørgsmaal med Ja for et begrændset Tidsrums Vedkommende (Vinteren og Foraaret 1771), forklarer han Sammenhængen at være den, at han under sine pligtmæssige daglige Besøg paa Kristiansborg i Anledning af Dronningens Svangerskab daglig maatte søge Struensee, fordi han kun af denne kunde erfare sin høie Patients Befalinger, „da Oberhofmesterinden vidste dem ei og ingen Kammerfrue var antagen. Hos Struensee maatte han da lidt bie,“ og han tilføier: „iblandt ogsaa med god Villie, naar

han havde Tid, for at høre paa de da i Mængde forefaldende Discourser“. Ud af denne paa Grund af Forholdene stærkt afdæmpede Tilstaaelse kan det dog læses, at „Reformations Heden“, som dengang jo netop over hele Linien var ved Kogepunktet, har virket fængslende og betagende paa Berger, der ogsaa ved samme Tid, som nybagt Magthaver i sin lille Hospitalsstat, aabenbart med Lyst og Tilfredsstillelse søgte at efterligne sin Protektors despotiske Exempel. Det er vist ogsaa omtrent ved denne Tid, at Kammerjunker Fr. Buchwald i et Selskab (hvortil der mulig sigtes i den nævnte Kv. 68) har hørt Berger „declamer en faveur du despotisme de nos Rois“ — en Opfattelse, mod hvilken Buchwald protesterede med den Vending „qui aurait crû, que le Sund serait si près de l’Hellespont“¹⁾. Først senere, ved Finantskollegiets Oprettelse og end mere ved Troldmandens Udnævnelse til suveræn Kabinetsminister, altsaa i Løbet af Sommeren 1771, begyndte Berger at komme til Besindelse og ligesom andre Parthavere i den vilde Dands at skimte den Afgrund, der bestandig kom nærmere og maatte opsluge Eventyrets Kortbygninger med dets agerende Personer.

Men til at holde ham fast har endelig det meget væsentlig maattet bidrage, at den urolig ærgjerrige Higen hos ham fandt særdeles rig Næring i den fremtryllede Situation. Var han end ikke bæret med nogen fuld Fortrolighed fra den almægtige Ministers Side, saa avancerede han dog ved dennes vedvarende Bistand og Gunst til bestandig mere anselige, indflydelsesrige og betydningsfulde offentlige Stillinger. Hele Kongefamiliens Helbred og Liv var ham betroet som eneste fungerende

¹⁾ I „Satires et Sarcasmes“ i Wasserschlebens Optegnelser.

Livlæge og som Ministerens umiddelbare Efterfølger, han var bleven Meddirektør for den store kongelige Opfostringsstiftelse med dennes omfattende Fremtidsplaner, han stod som faktisk Enevoldshersker i sit Direktorat for Stadens anselige kongelige Sygehospital, han var inden Udgangen af Eventyraaret 1771 tillige indflydelsesrig medicinsk Direktør for det i storartet Stil reformerede kjøbenhavnske Fattig- og Velgjørenhedsvæsen, han var bleven Æresmedlem af Kunstakademiet i meget fint Selskab (begge Brødrene Struensee, Grev Brandt og Justitsraad Sturz¹⁾), han kunde desuden føle sig som den egentlige Ophavsmand til Universitetets lovende og indgribende, netop da forestaaende Reform ligesom tildels ogsaa til Kjøbenhavns Kommunalreform, i det Mindste forsaavidt denne sigtede paa at fremme det lægelige Elements aktive Medvirkning. Han havde grundet Udsigt til nye end mere fremskudte Stillinger — t. Ex. til at blive det i hans Aand reformerede kjøbenhavnske Universitets høieste Embedsmand, dets fornemme Vicekantsler — ligesom til fremdeles, i ethvert Tilfælde under Haanden, at kunne være væsentlig medvirkende i Reformer og vende disse til det Gode, ja han maatte egentlig i det Hele kunne føle sig som Læge-Ministerens nærmeste Arvetager — hvad kunde der ikke ventes af Fremtiden navnlig af en Mand med Bergers livlige Fantasi, naar blot ikke Katastrofens uhyggeligt truende Tordensky forinden voldte en Ødelæggelse! Paa-faldende er det, at han med sin Slag i Slag følgende Ophøielse vedblev kun at være „Professor“ og ikke fik den saa kurante Etatsraadstitel i Tilgift — med mindre da Motivet til en saadan Undladelse skulde have været

¹⁾ Thiele, anf. St. S. 162.

at gjøre det lettere at skjelne mellem de allerede i Samtiden og end mere senere med hinanden forvexlede Livlæger von Berger og Berger.

Det var kun en Selvfølge, at Berger ved en saadan Ophøielse maatte opgive og gjerne opgav forskjellige af sine tidligere mindre anselige Stillinger, der ikke passede ret for en Stormand, og han kunde gjøre det saa meget lettere, som hans kjære Discipel M. Saxtorph efter en treaarig Udenlandsreise, under hvilken han særlig havde uddannet sig i Fødselsvidenskaben, kom hjem i Efteraaret 1770, netop tilpas til at kunne drage Fordel af sin Lærers Oprykning i høiere Sfærer. Efterat Saxtorph den 19. Januar 1771 under sin Lærers eget Præsidium havde forsvaret sin dygtige Inauguraldissertation — en videre Udførelse af Mesterens banebrydende Lære om den normale Fødselsmekanisme —, overtog han faa Dage senere Stadsaccoucheurembedet og fik to Maaneder derefter det yderligere Hverv „under bestandig Opsyn og Direction af Livmedicus Professor Berger at paatage sig Opsigt og Tilsyn over den for svangre Fruentimmer i Friedrichs Hospital indrettede Stiftelse“¹⁾. Som Pleieanstaltens medicinske Direktør tildelte Berger sin Discipel endvidere den af de tre normerede Pleielægeposter, som passede særlig for ham, nemlig i det østlige Bydistrikt, hvormed Lægestillingen ved det ifølge Fattigvæsensreformen udvidede Almindelig Hospital var forbunden. Den beskedne Professorpost ved Kunstakademiet opgav Berger ligeledes i Sommeren 1771 og blev derefter som omtalt udnævnt til Akademiets Æresmedlem sammen med Øieblikkets andre store Celebriteter, ved hvilken Leilighed Akademiet

¹⁾ Levy, anf. St. S. 26.

iøvrigt var saa forsigtigt og forudseende med Hensyn til Sandsynligheden af en snarlig Katastrofe, at det ikke udsendte Diplomerne ¹⁾).

Af sine tidligere Stillinger beholdt Berger Professorposten i det medicinske Fakultet — men kun af Navn, og ikke mere af Gavn; thi Forelæsningerne forsømte han nu i høi Grad ²⁾ og havde sikkert hverken Interesse eller Tid tilovers for sit tidligere kjære Livskald. Sin Medlemspost i Collegium medicum beholdt han ligeledes og kunde ogsaa i denne Stilling hævde sig særlig Magt og Indflydelse ved sit nære Forhold til den almægtige Læge-Minister. I Kollegiets store og for det dansk-norske Medicinalvæsen betydningsfulde Arbeide, der efter mange Aars frugtesløse Bestræbelser i en Fart blev fuldført under Struensees Styrelse, Udgivelsen af en Farmakopoe, har Berger dog næppe havt Specialindsigter nok til personlig at kunne være væsentlig medvirkende. Fuldførelsen skyldes vistnok heller ikke hovedsagelig v. Berger, hvem dennes Protegé Tode vil give hele Æren ³⁾, og ei heller Kratzenstein, hvis formentlige Fortjenester i saa Henseende Panum fremhæver ⁴⁾, men derimod snarest den tilkaldte dygtige og energiske Medarbejder fra Holsten, Struensees Efterfølger i Fysikatet, Hensler, hvem Berger, som vi have set, satte meget høit, og i hvis Tilkaldelse han sikkert har haft en væsentlig Del.

Men ikke alene tilfaldt der Berger rigeligt af Ære og Magt, ogsaa ganske antagelige Gager og Belønninger

¹⁾ Thiele, anf. St. S. 163.

²⁾ J. Bangs Vita i Rector Kofod Anchers Promotionsprogram 1774.

³⁾ Med.-chir. Bibl. I, 1.

⁴⁾ Bidrag til Kundskab om vort medicinske Fakultets Historie. Universitetsprogram 1880.

i Form af klingende Mønt tilflød der ham, og Sporon har egentlig ikke Ret i, at hans Gehalt var maadeligt. Ganske vist er det ogsaa urigtigt og meget overdrevent, naar Suhm i sine Optegnelser beretter, at han i Efteraaret 1771 paa engang fik en saa storartet Dotation som 2000 Dukater. Thi vel havde han den Lykke at være bleven optagen i Struensees Prytaneum, men maale sig med dettes anseligste og fornemste Medlemmer som den høie Minister selv, Grev Brandt, dennes Elskerinde Grevinde Holstein o. s. v. kunde han selvfølgelig ikke gjøre Krav paa, og han maatte nøies med meget mindre. Han paastaar ogsaa selv i Forhørene (Svar paa Kv. 39—41), at hans nye Stilling paa ingen Maade havde budt ham pekuniære Fordele. Ved at opholde sig saalænge paa Hirschholm og ved i det Hele at være saa stærkt optagen af Hoffet havde han „forsømt sin Velfærd og sit Embede“ og „tabt al sin Praxis i Byen“. Dette er vel nok i det Væsentlige rigtigt, og han havde sikkert haft en efter københavnske Forhold meget indbringende Praxis, først og fremmest paa sit Specialfags Omraade. Men ret anstændigt blev han dog behandlet af Struensee i pekuniær Henseende. Han oplyser i Forhørene (Svar paa Kv. 4), at han for Opsigten med Kronprindsen i 1770 foruden den ham tilstaaede Karakter af Livmedikus fik den unægtelig ikke overdrevent store Belønning af 300 Rdl. Ved Aarets Slutning blev det ham af Struensee tilkjendegivet, at han derefter havde en fast Gage som Livmedikus af 500 Rdl. Men da Struensee kort efter forlangte, at han skulde nedlægge sit Embede som Professor ved Kunstakademiet, tabte han saaledes 200 Rdl. I Skadesløsholdelse fik han sin Livlægegage forhøiet til 1000 Rdl., men samtidig bortfaldt 500 Rdl., som han havde nydt

af den particuliere Kasse for sit Opsyn med Fødselsstiftelsen og dermed forbunden Undervisning samt øvrig Tjeneste i det medicinske Fakultet (af selve Universitetet oppebar han som Designatus Intet). Dette var ganske vist ikke særdeles glimrende pekuniære Vilkaar, men saa blev han til Gjengjæld i 1771 saameget betænkt med Extrabelønninger, at hans Stilling dog ogsaa i den Henseende maa siges at være ret tilfredsstillende og end mere lovende for Fremtiden. Efter Dronningens Barselseng og i Honorar for sin Tjeneste ved denne Leilighed fik han i Octbr. Maaned extra 400 Rdl., og ved Nytaar fik han i Foræring af Kongen 300 Rdl. og fra Dronningen af Kronprindsens Kasse 200 Rdl. I Virkeligheden havde saaledes hans Livlægehonorar i 1771 været henved 2000 Rdl., og dertil kom for den følgende Tid endnu Gage som Direktør ved Pleieanstalten samt ham tilstaaet Bolig paa Kristiansborg, hvilken han havde taget imod, ikke „for at være Struensee til Haande“ som antaget af Retten, „men kun for at spare Husholdning derved“, og det maatte ogsaa i det Hele passe godt for ham, som var Enkemand uden Børn. Boligen havde han forøvrigt ikke taget i Brug, da Katastrofen og hans Fængsling indtraf; han boede dengang endnu i sit private Hus i Amaliegade¹⁾. Men heller ikke i rent materiel Henseende kunde han saaledes klage over Mangel paa Paaskjønnelse.

III.

Al denne Glands og Herlighed blev med et Slag tilintetgjort i hin mørke Januarnat, hvor Struensees

¹⁾ Wasserschlebens Optegnelser.

himmelstræbende Kortbygning styrtede sammen. Og da Berger var bleven anbragt i sit i Begyndelsen saa haarde Fængsel i Kastellet, var Fortryllesen ogsaa fuldstændig løst; hans Forsvarsdepositioner vidne tydeligt nok om, at han om ikke før, saa dog i ethvert Tilfælde nu var kommen fuldt til Besindelse og kunde bedømme Forhold og Personer aldeles uhildet. Hans Indsats i det dumdristige Lykkespil havde imidlertid været saa høi, at Katastrofen maatte knuse ham i en overvældende Grad. Ikke blot mistede han alle sine Stillinger, men ogsaa det, som egentlig maatte være hans høieste Stolthed, sin store lægevidenskabelige Prestige. Det blev nu hans af Lykken særlig begunstigede Efterfølger Saxtorph, der ved sin store og talentfulde literære Virksomhed gennem lange Tider i Europas Øine fik hele Æren for den epokegjørende obstetriciske Lære og Skole, som med al Anerkjendelse af hans store Fortjenester dog rettelig kunde have været kaldet Bergers. Dennes paafølgende Liv viser ogsaa, hvor dybt hans hele Livsenergi var bleven knækket, ligesom det samtidig giver Vidnesbyrd om, at hans Natur har været ædel nok til, at Faldet har kunnet virke luttrende og kunnet kalde en af de bedste Sider hos ham, Lægens milde, opoffrende Humanitet, til fornyet Liv. Da Berger, efter at Inkvisitions-Kommissionen intet særlig graverende havde kunnet finde i hans Forhold, var bleven henført til den Kategori af Arrestanterne, „mod hvem de mindste Forbrydelser findes“, og derfor „af besynderlig Naade“ var bleven forvist til Aalborg med en aarlig Pension af 300 Rdl., „indtil der i Jylland en Provincial-Medicus ved Døden maatte afgaae“, var det hans Glæde og Tilfredsstillelse opoffrende at tage

sig af Byens fattige Syge¹⁾ — den samme Sjælens Trang, der rørte sig hos den, hvis Indsats i Lykkespillet havde været allerhøiest, Struensees kvindelige „âme damnée“, Dronning Caroline Mathilde i Celle. Men naa til virkelig Resignation og Fred kunde hun ikke²⁾, dertil var hendes Aand for urolig og lidenskabelig; ogsaa hos Berger vil der kunne findes Spor af, at noget af den tidligere urolige Ild senere endnu ulmede under Asken.

I rent ydre Henseende blev han iøvrigt snart rehabiliteret, takket være indflydelsesrig Slægt og Venner, han havde tilbage i Kjøbenhavn, og vel først og fremmest hans Svoger Poul Egede, der jo tilmed havde særlig Grund til at mindes ham med Taknemlighed fra hans Storheds Dage. Den uretfærdige Haardhed, han under sin Fængsling havde været Gjenstand for, maatte ogsaa, da Sindene efterhaanden vare komne til Ro, kalde en varm Sympathi for ham til Live. Til en Begyndelse fik han allerede i 1773 sin Pension forhøiet til 600 Rdl. og fik Tilladelse til at tage Ophold overalt i Jylland. Men i det følgende Aar blev han efter en under 6. Juli nedlagt Forestilling fra det tyske Kancelli³⁾, i hvilken forskjellige nye Ansættelser af Professorer ved Kiels Universitet (derimellem Ansættelse af Joh. Andr. Cramer) foreslaas, og hvori Berger anbefales som „ein besonders in der Chirurgie und Hebammen-Kunst geschickter Mann, der zugleich eine sehr gute Gabe des Vortrags hat“, udnævnt til Professor i Medicin, Kirurgi og Fødselshjælp ved Universitetet, der netop da var kommen under den

¹⁾ G. L. Baden, Christian VII's Regjerings Aarvog S. 178.

²⁾ Reverdil, anf. St. S. 336.

³⁾ Kancelliets Forestillingsprotokol i Rigsarkivet.

danske Konges Scepter. I Bestallingen af 27. Juli 1774¹⁾ betegnes han som „unseren Leib-Medicum und lieben getreuen Christian Johann B.“, og der tilsiges ham „ausser den Mittheilnehmungen an den Vorzügen, Freyheiten und Emolumenten, welche den Professoren bey unserer Universität zu Kiel beykommen, an jährlicher Besoldung dasjenige zu geniessen, was ihm desfalls von uns allergnädigst beygeleget worden“. Gagen blev overensstemmende med Kancelliets Forestilling ansat til 800 Rdl., hvilket Beløb senere ses at være blevet forhøjet til 1000 Rdl. To Aar efter sattes Kronen paa denne fuldstændige Rehabilitation ved Meddelelsen af den Etatsraadstitel, som han mærkelig nok ikke havde faaet af Struensee i sin tidligere Storheds Dage.

Men netop her, under denne fuldstændige ydre Rehabilitation, træder det for Dagen, hvor dybt han var bleven knækket i sin videnskabelige Evne og didaktiske Energi. Ganske vist kunde Universitetsforholdene i Kiel, særlig for det medicinske Fakultets Vedkommende, som ogsaa Levy har fremhævet, i sig selv ikke være synderlig opmuntrende for en Lærer, der tidligere havde beklædt det københavnske Universitets nyoprettede obstetriciske Professorat. Dettes glimrende Vilkaar — der iøvrigt kontrasterede saa stærkt med Universitetets andre, høilig mangelfulde Forhold —, dets organiske Forbindelse med en stor og velindrettet Fødselsstiftelse og dets hertil knyttede kliniske Undervisningsvirksomhed, der laa ganske særlig for Bergers Anlæg og Evner, kunde det lille hollandske Universitet ikke byde det Mindste af. En lille Fødselsstiftelse til akademisk Brug blev her først oprettet

¹⁾ I Kiels Universitetsarkiv, som velvilligt er blevet aabnet for Forf.

længe efter hans Død¹⁾ sammen med forskellige andre Udvidelser i det lægevidenskabelige og naturvidenskabelige Undervisningsapparat. Hvor mangelfuldt dette var paa Bergers Tid, fremgaar noksom af hans samtidige Universitetskollega, den berømte Entomolog J. C. Fabricius's Skildring²⁾. Berger var ved dette endnu fuldtud gammeldags tyske Universitet kun henvist til at docere „ex commentariis“ den rene, tørre Theori uden nogen som helst Forbindelse med Demonstrationer fra det virkelige Livs grønne Træ, og dette maatte unægtelig være meget lidet tilfredsstillende for en saadan Aktualitetens praktiske Mand, der netop aldeles ikke havde sin Styrke i det gammeldags Lærde, og som i en lang Aarrække havde været opfyldt af en ivrig Stræben efter at bryde med alt det Gamle og bringe nye Undervisningssynspunkter til Gyldighed. Men den egentlig afgjørende Grund til hans Lærermathed i Kiel ligger dog næppe heri, den maa efter alt det foreliggende snarest søges i hans egen personlige Sjælsdisposition.

Sit Lærerembede tiltraadte han dog med en lys og lovende „Allocutio“ til de Studerende³⁾. Den ligner hans tidligere latinske Skrifter i Kjøbenhavn i sit tunge Sprog og sin meget indviklede Periodebygning, men tillige i en vis fængslende Ildfuldhed — hans Rehabilitation og Udnævnelse har fremkaldt en desværre kun forbigaaende Opblussen af den gamle Videnskabens Ild. Efter at have givet de Studerende glimrende Løfter og appelleret

¹⁾ Ratjen, Geschichte der Universität zu Kiel, 1870, S. 34.

²⁾ Ueber Academien, insonderheit in Dänemark, Kopenh. 1796, S. 100 ff.

³⁾ Super chirurgicæ genuina indole et recta descendæ ratione. Hamburgi 1775.

til deres Flid og Iver i Studierne taler han med megen Varme den ved Universiteterne hidtil forsømte Kirurgis Sag og hævder, at den er fuldkommen jævnbyrdig med Medicinen, ja i sine praktiske Resultater overgaar denne, og endvidere, at nøiere Kjendskab til de kirurgiske Sygdomme er aldeles nødvendig for at kunne forstaa og diagnosticere medicinske Sygdomstilfælde af indviklet Art. Denne Paastand illustrerer han yderligere ved et udførligt Referat af et intrikat Tilfælde, han har oplevet i sin Praxis hos en fornem Mand, og om hvilket raadspurgte udenlandske medicinske Celebriteter gav de mest divergerende Reponsa. I stærke Ord fremhæver han det Uheldige i, at Skolastiken har degraderet Kirurgien og skilt den fra Medicinen, medens disse burde være inderligt forenede og ligeligt dyrkes af enhver Lægestuderende. I denne Opfattelse, der fremgik som et naturligt Resultat af hele hans Udvikling, viser han sig saaledes fremdeles som Fremskridtets energiske Talsmand og er forud for sin Tid. Kun ved et af de mange andre tyske Universiteter lød samtidig en ligesaa dristig Tale, nemlig i Freiburg i Breisgau, og den paagjældende Professor (Mederer v. Wuthwehr) ophidsede derved sine skolastisk opdragne Disciple saa stærkt mod sig, at han kun med Nød og Næppe undgik personlig Overlast¹⁾.

Men disse i Tiltrædelsestalen givne Løfter bleve ikke opfyldte. Nogen Virksomhed udfoldede han vel i de første Aar baade som akademisk Lærer og som Medlem af Konsistorium, og en af Kiels medicinske Fakultets nuværende Medlemmer, Hr. Prof. Heller, har mundtlig med-

¹⁾ Haeser, Lehrbuch der Geschichte der Medicin (3. Udgave) II, S. 649.

delt mig, at han for nogle Aar siden i Universitetets uordnede Arkiv har fundet skriftlige Konsistorialvoteringer af Berger, som havde imponeret ham ved deres selvstændige og dygtige Tanker. Men med Forelæsningerne gik det kun meget smaat. Efter at Berger i 1775 havde holdt den foreskrevne offentlige og private Forelæsningsrække, blev han allerede i hele Sommersemestret 1776 paa Grund af Sygelighed fritagen for at fungere; „vacatio semestris valetudinis causa concessa est“ staar der i Forelæsningskatalogen. I det paafølgende Aar holdt han vel igjen Forelæsninger, og i 1778 hædredes han med Valget til Akademiets Prorektor og samtidig til sit Fakultets Dekanus¹⁾. Dette blev imidlertid hans sidste aktive Livsytring som Universitetslærer. I Foraaret 1779 erholdt han „allergnädigste Befreyung von allen academischen Geschäften“ ifølge en Forestilling fra det tyske Kancelli (af 3. Febr. 1779), hvoraf det ses, at Berger har indgivet en Ansøgning om Dispensation fra sine akademiske Forretninger og Pligter med Bibeholdelse for Livstid af sin Gage (1000 Rdl.) og af alle Professorerne tilstaaede Friheder og Privilegier. Andragendet begrunder han kun med sin Alder (55 Aar!) og „seine lange und nicht ganz unnütze Dienstleistung und andere Umstände“. Han vil forpligte sig til at skjænke Universitetet 4000 Rdl. mod at nyde Renten deraf for Livstid, samt endvidere sin „zwar nicht grosse, aber ausgesuchte Büchersammlung“ og vil forøvrigt være villig til at paatage sig at udføre alle de Hverv og kongelige Befalinger, der maatte blive ham paalagte. Universitetets Kurator Grev Reventlow

¹⁾ De medicinske Dekaner vexlede allerede dengang aarlig ved Kiels Universitet.

har anbefalet Andragendet paa Grund af Bergers favorable Tilbud og navnlig, fordi Universitetet desuden var forsynet med 4 medicinske Lærere, og Antallet af lægevidenskabelige Studerende var meget ringe. Kancelliet anbefalede ligeledes Andragendet og satte kun den Betingelse, at B. fremdeles skulde bo i Kiel, skulde paatage sig eventuelle Hverv i Medicinalvæsenets og Jordemoder-væsenets Interesse samt, om forlanges, holde et Privatissimum for billig Betaling. Nogen nærmere Angivelse af Bergers Motiver til dette usædvanlige Skridt gives ikke i de Skrivelser angaaende denne Sag, der for en Del Aar siden ere fundne i Arkivet af den daværende Universitetsbibliothekar og Universitetshistoriker Prof. jur. Ratjen¹⁾, derimod kan der vel i Antydninger og mellem Linierne skimtes nogle yderligere Momenter til Forklaring og Forstaaelse.

I den første af disse Skrivelser, en Henvendelse fra Konsistorium til Berger af 28. Mai 1779, hvilken i Udkast findes i Arkivet, udtales der i smukke og meget anerkjendende Ord en Beklagelse af, at Bergers engere Forhold til Universitetet og Konsistorium nu vil ophøre, og der tilføies Ønsket om, at han dog ikke vil trække sig helt tilbage, men fremdeles vil tage venskabelig Del i forskellige Anliggender. Han betegnes i Skrivelsen som „der scharfsichtige, rechtschaffene, patriotische Gelehrte, der Mann für die Welt und die Geschäfte und, was jedem Mitglied des Consistorii am schätzbarsten seyn musste, der immer gleichmüthige Freund seiner Collegen“. Paa denne Henvendelse har Berger svaret i en den 12. Mai²⁾

¹⁾ Schriften der Universität zu Kiel, 1860, S. 20.

²⁾ Skal vistnok være 12. Juni.

dateret Skrivelse, hvoraf iøvrigt en Passus allerede er meddelt af Ratjen, men som her skal meddeles in extenso, idet den i sin hele Udtryksmaade karakteriserer sin Ophavsmand og tillige afgiver enkelte Momenter til Forstaaelse af, hvorfor han ønsker at trække sig tilbage fra al Universitetsvirksomhed. Skrivelsen lyder saaledes:

Pro Memoria.

Keine Begebenheit hat mich jemals so gerühret, kein angenehmer Vorfall so erfreuet, als die ausnehmend gütige Erklärung, welche das academische Consistorium, bey Gelegenheit der mir Allernädigst ertheilten Befreyung, in einem besonderen Schreiben vom 28. May an mich gelangen zu lassen beliebt hat. Die beruhigende Gewissheit, die ich durch diese Erklärung erhalten habe, dass das Consistorium mit meinem Betragen zufrieden ist, und dass ich auf desselben Beyfall, so wie auf die Freundschaft aller Glieder insonderheit, welche zu verdienen der Zweck meines eifrigsten Bestrebens jederzeit gewesen ist, und auch immer seyn wird, nun sichere Rechnung zu machen mich unterstehen darf, ist die Quelle der dankbarsten Empfindungen, und der einzige Grund meiner itzigen Beruhigung und Freude. Es ist Pflicht, und ich habe die Ehre dem Consistorio für diese mir ertheilte unschätzbare Gewissheit gantz vorzüglich, aber auch für alle übrigen sehr gütigen und schmeichelnden Äusserungen, die ich zwar auf keine Weise zu verdienen sehr wohl überzeugt bin, die mir aber als Zeichen des Wohlwollens und einer sehr freundschaftlichen Nachsicht nicht anders als höchst angenehm seyn können, hiemit den verbindlichsten und gantz ergebensten Dank abzustatten, und zugleich dasselbe zu versichern, dass ich sowohl in allen Geschäften denjenigen Theil zu nehmen, welchen dasselbe mir zu übertragen etwa belieben möchte, jederzeit bereit sein werde, als auch, dass ich mich um die Erhaltung des Beyfalls und Wohlwollens des gantzen Collegii und der Freundschaft aller Glieder in sonderheit, nach äussersten Kräften zeitlebens bestreben werde. Wenn ich übrigens

bey dieser meinen Umständen angemessenen und gewünschten Veränderung, der hiesigen Academie meine gantze Ergebenheit, durch eine nach meinen Kräften gemessene Gabe, zu zeigen mich entschlossen habe, so habe ich dabey zwar Absicht gehabt, theils eine alte schon vor Jahren anderwärts mir selbst aufgelegte Schuld nun zu tilgen, theils hier den Wissenschaften, wenigstens künftig auf diejenige Art doch einigen Dienst zu leisten, die allein in meinem Vermögen steht. Ich habe die Ehre mit der vorzüglichsten Hochachtung und Ergebenheit zu seyn

des academischen Consistorii
gantz gehorsamster Diener
Berger.

Den tunge, indviklede Periodebygning, som præger hans latinske Skrifter, kommer ogsaa her noget til Syne, men sammen dermed udtrykker Skrivelsen en fintdannet og tillige melankolsk Aand. Det, der nærmest motiverer hans Tilbagetræden fra Universitetsvirksomhed, maa ved Sammenholdelse af Skrivelsens forskjellige Yttringer og Udtryk nærmest antages at have været en Forstemning, en Træthed, en Uoplagthed, en Svigten af aandelig Arbeidskraft. Paa anden Maade synes det i ethvert Tilfælde vanskelig at forstaaes, at han tilbyder sig at udføre forskjellige Forretninger for sine Kolleger, medens han føler sig ude af Stand til herefter at tjene Videnskaben paa anden Maade end ved den omtalte tilbudte Gave til Universitetet, der altsaa bestod i en Pengesum af 4000 Rdl. og hans Bibliothek — hvilket sidste iøvrigt næppe har været særlig værdifuldt. I det Mindste er Kiels Universitetsbibliothek, hvori altsaa Boggaven er indlemmet, ifølge velvillig mundtlig Meddelelse af Universitetets nuværende Repræsentant for Obstetrikken (Hr. Prof. Werth) netop meget fattigt paa gammel fødsels-

videnskabelig Literatur, og dette passer ret godt med Bergers hele aktuelle Personlighed, der lagde liden Vægt paa egentlig Boglærdom.

I de følgende Aar privatiserede Berger saaledes i Kiel uden nogen fremtrædende Virksomhed. Det lærde, litterære Arbejde havde jo aldrig ligget for ham, og under sin Ansættelse ved Kiels Universitet har han ikke givet andre saadanne Livstegn fra sig end den omtalte „Allocutio“. I 1775 er der ganske vist i det københavnske medicinske Selskabs Skrifter¹⁾ indført en lille Afhandling af ham: „Schema insolentis morbi“, der imidlertid ikke bestaar i Andet end en Doublet af det i Tiltrædelsesprogrammet refererede usædvanlige Sygdomstilfælde af gammel Dato og vistnok kun er indsendt til det medicinske Selskab i Anledning af hans ved den Tid stedfundne Udnævnelse til Æresmedlem af Selskabet. Den Udmærkelse blev ham nemlig til Del, samtidig med sin fornyede Udnævnelse til Universitetetsprofessor at komme med i den Kreds af Æresmedlemmer, som Selskabet optog i 1774, og som foruden ham omfattede de to ældre Livlæger Piper og v. Berger, de københavnske Universitetsprofessorer Kratzenstein og Rottbøll, Hofmedikus Jensenius, den pensionerede Hofkirurg Wohlert, den kirurgiske Generaldirektør Hennings og Overlægen ved Frederiks Hospital Fabricius²⁾.

Men har Berger end vendt sig bestandig mere bort fra al egentlig videnskabelig Virksomhed, saa har han dog under sit Otium i Kiel vist sin Trofasthed mod sit gamle Specialfag og mod sin tidligere energiske Stræben

¹⁾ Collectanea soc. med. Hafn. T. II, 1775, P. 388 ff.

²⁾ Tode, Med.-chir. Bibl. I.

ved at udarbejde og i 1783 udgive et lille ulærd Skrift, der er af eiendommelig fængslende Karakter og noksom vidner om hans endnu bevarede fine Aand og eiendommelige Begavelse. Dets Titel er „Olympia die Hebamme. Ein Fragment“; i pompøse Ord er det dediceret til Keiserinde Catharina II, hvis despotisk-reformatoriske Aand og Begavelse han synes med Begeistring at have set op til, og som ogsaa netop dengang var i Færd med at ophjælpe Fødselshjælpen i Rusland ved den indkaldte Kirurg Mohrenheim. Som tidligere Skrifter af ham er det udkommet anonymt, men om hans af Bibliograferne angivne Forfatterskab kan der ikke være Tvivl, idet det i vort Universitetsbibliothek tilstedeværende Exemplar, der har tilhørt hans tidligere Fakultetskollega Rottbøll, ses at være tilsendt denne fra Forfatteren og bærer Paaskriften: „Rottbøllio suo Viro Illustrissimo in amicitiae testimonium offert C. J. Berger“. Som det allerede udtrykkes i det paa Titelbladet satte Motto („Sic revocare veritatem ad conscientiam discipulorum, ut non ex libro eam dedicisse aut a magistro accepisse, sed ipsi ex sese eam invenisse sibi videantur“) og yderligere betones i Fortalen, docerer Skriftet i en sokratisk Samtaleform mellem en ældre Jordemoder (Olympia) og hendes Datter (Euphemia) den Læremethode, der af Forfatteren antages at være den mest frugtbringende for Tilegnelsen af praktisk Fødselsvidenskab som overhovedet af alle anvendte Naturvidenskaber. Hvad han hovedsagelig vil indskærpe, fremgaar særlig tydeligt af følgende Passus, hvormed „Zweyte Unterredung“ begynder:

Olympia: Was war es, Euphemia, das ich dir gestern als einen Denkspruch hinterliess?

Euphemia: Kurz ist das Leben, weitläufig die Kunst, lang und beschwerlich der Weg, der zu derselben führet.

O. Das hast Du gut behalten; hast Du aber auch darüber nachgedacht?

E. Sehr viel, doch am meisten über den Weg.

O. Macht dich die beschwerliche Aussicht dieses langen Weges etwan muthlos?

E. Nein, wahrlich nicht; was andere Menschen haben unternehmen und erreichen können, das übersteigt ja die menschlichen Kräfte nicht, und das getraue ich mich auch zu unternehmen. Die Länge und Beschwerlichkeit schreckt mich nicht, aber der Weg —

O. Den will ich dir zeigen, so gut wenigstens als ich denselben kenne; aber tragen will ich dich nicht, du musst diesen Weg durchwandern, und ich will dich begleiten.

E. Tragen — das verstehe ich nicht.

O. Höre, Euphemia! der Weg ist die genaueste Beobachtung, und die umständlichste Untersuchung alles dessen, was in der Geburt vorgehet, und alles dessen, was mit derselben in einer nahen Verbindung stehet. Diesen Weg durchwandern heisst, in dieser Absicht, durchaus seine eigne Sinne brauchen, selbst beobachten, selbst denken, untersuchen, prüfen, vergleichen und urtheilen, die Wahrheit selbst suchen, sie finden, erkennen, und sich überzeugen, die Beschwerlichkeit einer so ernstest Anstrengung fühlen, und sie mit ausharrender Beständigkeit durch eigne Kräfte überwinden. Du siehst, dieser Weg ist lang und beschwerlich; aber er ist gewiss der einzige rechte, der zu der Kunst führt, weil nur eigne strenge Untersuchung überzeugt, und nur eigne mühsame Anstrengung aller Kräfte der Sinne und des Verstandes unauslöschliche Eindrücke macht, und weil ohne Gewissheit, ohne Ueberzeugung, und ohne anschauende Erinnerung der gefundenen und erkannten Wahrheit, überall an keine brauchbare Wissenschaft, und an gar keine Fertigkeit sie anzuwenden jemals zu denken ist. Es ist unvermeidlich, meine Tochter, du musst auf diesem Wege, wo nicht das meiste, das zu deinem Zwecke führt, doch das dir wichtigste und dir brauchbare gleichsam selbst erfinden.

Saaledes viste dog Berger, at han endnu i sin reducerede Tilstand kunde virke mere for Lægevidenskaben, end han selv antog i sin Afskedsskrivelse til Konsistorium, at han til det Sidste var tro mod sit videnskabelige Livs store Fremskridtsidealer og vedblev at betone den levende Forskning, den utrættelige Naturiagttagelse mod den traditionelle døde Lærdom. Iøvrigt har han aabenbart fra 1777 ført et stille Liv i Kiel, men dog næppe saaledes at forstaa, at han bestandig har siddet hen sammensunken, i det Mindste ikke førend det apoplektiske Anfald, der ramte ham i 1787, og hvis Gjentakelse medførte Døden d. 2. April 1789. I de tidligere Aar synes det at have forholdt sig med ham som med andre urolige Melankolikere, at de sammensunkne Perioder have vexlet med saadanne, hvor den oprindelige Aandslivlighed og ildfulde Fyrighed kommer til Gjennembrud. Det er i saa Henseende karakteristisk oplysende, at han i Konsistoriums Skrivelse bliver betegnet som „der Mann für die Welt“, og i en Nekrolog over ham¹⁾ som en udmærket „Gesellschafter, eben so unterhaltend als unterrichtend“. Ikke mindre oplysende med Hensyn til hans hele Aandsdisposition i hans tilbagetrukne sidste Livsperiode er Ansigtstudtrykket paa den af en ubekjendt, men sikkert talentfuld Kunstner modellerede Buste af ham, som Kiels Universitet bekostede af Taknemlighed for hans Gave. Hans Træk vise en mærkelig Blanding af Slappelse, af fyrig Aandslivlighed og udpræget Intelligents; af Blikket fremlyser noget skarpt, uroligt og lidenskabeligt. Man kan af Busten faa bekræftet den nævnte Nekrologs Betegnelse af ham som en udmærket „Gesellschafter“.

¹⁾ Schleswig-Holst. Prov.-Berichte 1789, III, S. 273.

som en Mand, der nok, naar han var i den rette Stemning, kunde være en Akkvisition i Selskabslivet, vistnok ogsaa i et gemytligt Lag og ved et godt Glas Vin.

Ved hans Død hædrede Universitetet ham ved et Programma funebre, der dog kun er en Gjengivelse af hans i Promotionsprogrammet 1759 indførte Vita, samt ved en Mindefest, hvor Prof. Christiani holdt Talen. Busten lod Universitetet opstille i sit Bibliothek paa en anselig Sokkel med en pompøs latinsk Indskrift, der er meddelt i Levys Program. Efterat Bibliotheket i 1884 er blevet flyttet fra det gamle Slot, hvor det tidligere under uheldige Forhold var anbragt, til en nyopført særlig Bygning, har Busten i udmærket konserveret Stand faaet en smuk og fremtrædende Plads paa sin Sokkel midt i Bibliothekets lægevidenskabelige Afdeling, og Mindet om ham holdes saaledes fremdeles i Ære ved Kiels Universitet, hvorvel den nuværende Generation iøvrigt ikke kjender meget til hans Liv og Betydning. Hertillands fandtes i en tidlig Tid, saavidt vides, intet saadant synligt Minde om ham; et paa indeværende Sommers Rokokkoudstilling i Industriforeningens Sal fremhængt Oliemaleri under hans Navn viste sig ved nærmere Undersøgelse ikke at fremstille ham, men Livlægen von Berger — altsaa kun et nyt Udslag af den sig bestandigt gjentagende Forvexling. Først da Levy havde faaet Øie paa Bergers store, grundlæggende Betydning for den danske Fødselsvidenskab, blev paa hans Foranstaltning en dog vistnok tidligere erhvervet Afstøbning¹⁾ af Kiels Buste opstillet i vor Fødsels-

¹⁾ Af hvem og paa hvilket Tidspunkt denne københavnske Afstøbning er erhvervet, og hvor den oprindelig har havt sin Plads, har det trods velvillig Bistand fra forskjellige Sider ikke været mig muligt at faa oplyst.

stiftelses Auditorium, hvor den saaledes har kunnet bidrage til at vedligeholde Erindringen om Berger hos hans Fædrelands Læger. Kun er det Skade, at Busten giver Billedet af den slappede Professor emeritus i Kiel og ikke af den Berger, der i Begyndelsen af Tredserne med hele sin Kraft og paa en saa banebrydende Maade virkede i vor Fødselsstiftelse.
